

ČESKÉ SOUKROMÉ ROZHLASOVÉ VYSÍLÁNÍ, JEHO HUDEBNÍ DRAMATURGIE A PUBLIKUM V DEVADESÁTÝCH LETECH 20. STOLETÍ NA PŘÍKLADU REGIONÁLNÍ STANICE RADIO FAKTOR

Petr Šrajcr

Úvod

Výzkum hudebnosti Jaroslava Kasana provedený v roce 1990 označil za nejrozšířenější tuzemský zdroj poslechu hudby rozhlas. Neotřesitelná převaha frekvence rozhlasového poslechu byla podle autora podmíněna jeho všudypřítomností a jednoduchostí obsluhy: „Je tu bezprostřední vazba hudby a slova, informace a zábavy, popularizace a uměleckého zážitku, poslechu mimoděčného a soustředěného. Rozhlas postrádá možnost volby určité skladby, nepostrádá však možnost volby žánru, náladového odstínu, jež posluchač v daném okamžiku potřebuje a hledá změnou přijímané stanice.“¹ K uvedené charakteristice autor připojil rovněž poznámku o tom, že počet nových vysílacích okruhů právě v této době utěšeně vzrůstá, a to především zásluhou privátních stanic s hudbou pro mládež.² Na základě dosahu vysílače byly rozlišovány tři typy rozhlasového vysílání: lokální (s výkonem vysílače zhruba 1 kW a dosahem zpravidla na ploše většího města a nejbližšího okolí), regionální (s výkonem zhruba 10 kW) a celoplošné (pokrývající celé území České republiky).³

Předložená studie zkoumá jednu z takových stanic, konkrétně lokální (českobudějovické) a posléze také regionální (jihočeské) Radio Faktor,⁴ které

---

* Tato studie je výsledkem badatelské činnosti podporované Grantovou agenturou České republiky v rámci grantu GA ČR P410/20-24091S „Překrásný nový svět: mládež, hudba a třída v českém postsocialismu“.

1 Jaroslav KASAN: *Výzkum hudebnosti 1990*. Praha: Výzkumné oddělení Českého rozhlasu, 1991, s. 45.

2 Tamtéž.

3 Jiří FUKAČ: *Hudba a média: rukověť muzikologa*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 33.

4 Studie respektuje původní podobu názvu „Radio Faktor“, ačkoliv dnešní pravopis uvádí jako správnou podobu slova označujícího dotyčné médium „rádio“. Na počátku devadesátých let název odrážel praxi přejímání anglických názvů včetně pojmu „radio“ a týkal se prakticky všech soukromých rozhlasových stanic v daném období na našem území.

vzniklo bezprostředně po pádu komunistického režimu jako jeden z prvních subjektů svého druhu v Česku a které svým porevolučním vývojem odráželo významné dobové trendy, ať už v rovině formování tržního prostředí ve vztahu k novým soukromým médiím nebo proměn samotné hudební scény i jejího sociálního zázemí. Studie se zaměřuje na klíčové období počátků Radia Faktor v devadesátých letech a prostřednictvím regionální sondy usiluje o to, prozkoumat nastupující fenomén komerčního rozhlasu v postkomunistickém Česku, specifika jeho hudební dramaturgie i charakteristiky jeho posluchačů.

Studie tímto svým zaměřením sleduje proměny institucionálního zázemí populární hudby v Československu v období devadesátých let, což je téma, které doposud čeká na komplexní zpracování.⁵ V souvislosti s rozhlasovým vysíláním je sice možné zmínit už desítky (především kvalifikačních) prací, ty se ale zaměřují především na legislativní, případně ekonomickou rovinu fungování vybraných rozhlasových stanic, a ne na samotnou hudbu, která je přitom většinou náplní těchto médií. Předkládaná studie v tomto smyslu navazuje a konkretizuje především texty Josefa Vlčka o vývoji hudební dramaturgie českých rádií v devadesátých letech.⁶ Metodologicky se opírá o analýzu dobového tisku, ale také nepublikované mediální průzkumy z archivu Radia Faktor,⁷ vlastní rozbor výsledků Hitparády Radia Faktor a v neposlední řadě o extenzivní orálně historický výzkum, zahrnující rozhovory s pamětníky z řad pracovníků jmenované stanice, případně jejich posluchačů a dalších relevantních osob.

Vznik Radia Faktor

Radio Faktor jako českou regionální nestátní rozhlasovou stanicí založil společně se svými spolupracovníky českobudějovický právník, producent, hudebník a skladatel Ladislav Faktor (nar. 1957). O licenci pro „Radio F – regionální vysílání JUDr. Faktora pro České Budějovice“⁸ dotyčný požádal po ukončení svého angažmá v Českém rozhlasu České Budějovice, kde s dalšími kolegy připravoval pořad pro mládež, už v srpnu 1990. Kvůli dobovému právnímu vakuu ve vztahu k čerstvě vznikajícímu mediálnímu trhu a neschopnosti dobových úřadů vyřídit žádost o udělení licence v přijatelném časovém horizontu zahájil

5 V současnosti nejúplnějším shrnutím tedy zůstává Michael C. ELAVSKÝ: *Czech Republic*. In: *The International Recording Industries*. Lee Marshall (ed.), Routledge, 2015.

6 Zejména Josef VLČEK: *Formát vysílání rozhlasových stanic a jeho proměny v ČR*. In: *Zpráva o stavu vysílání a činnosti Rady ČR pro rozhlasové a televizní vysílání za období 1. 1. 1999 – 31. 12. 1999*, s. 299–316. <http://archiv.rtrv.cz/zprava1999/b5.html> [cit. 28. 3. 2022].

7 Stejně jako většina ostatních stanic z té doby nemá ani Radio Faktor archiv v tradičním slova smyslu. Zmiňované dokumenty se ale dochovaly v budově rádia, ve které dodnes sídlí její nástupce Hitrádio Faktor, jehož vedení mi k nim umožnilo přístup.

8 Jan ŘEŽÁBEK: *Na vlně X*. *Rozhlas*, 15. 10. 1990.

Faktor vysílání podle vzoru prvního českého porevolučního pirátského Radia Stalin ilegální cestou.⁹ Potvrzuje se tím skutečnost, že vývoj v mediální sféře po roce 1989 namnoze předbíhal ustavování mediální legislativy a odehrával se mimo existující právní rámec, ovšem v příznivém společenském klimatu. Příznačným rysem tohoto období byla vysoká míra tolerance k ne zcela legálním postupům při zakládání soukromých médií, neboť tento proces byl chápán jako součást odstátnění, tedy vytváření systému na státu nezávislých médií.¹⁰

První vysílání stanice nazvané příznačně Podzemí proběhlo na Silvestra 1990. Redaktorka Jihočeské pravdy v následném vydání novin komentovala premiérové vysílání v článku Éter přepaden: „Po zvěstech spíše šeptaných jsem jedenatřicátého v pět odpoledne naladila na rádiu 100,0 a v pásmu CCIR se skutečně ozvalo RÁDIO PODZEMÍ! Stojaté vody státem posvěceného rozhlasového vysílání tak konečně i v Českých Budějovicích a přilehlém okolí zčeřila soukromá pirátská vysílačka, která ze sklepa jednoho domu v centru města tři hodiny osvěžovala hlavně aktuální muzikou, ovšem živě (a vtipně) uváděnou [...]“¹¹

V této době tvořilo zázemí jednoho z prvních pirátských vysílání v Česku sklepní nahrávací studio Ladislava Faktora v budějovické Jírovcově ulici.¹² Jeho součástí byl kromě mikrofonů i základní mixpult, magnetofon a dva gramofony, přičemž zčásti šlo o vyřazenou techniku Českého rozhlasu České Budějovice. K vysílací technice, v dané době v tuzemsku jen těžko dostupné, se skupina kolem Faktora dostala také díky kontaktům se zmiňovaným pražským Radiem Stalin. K dalšímu vysílání Radia Podzemí došlo až o dva měsíce později, přesněji v pátek 15. února 1991. Tentokrát se vysílalo od 18:00 do 22:00 na mírně upravené frekvenci 99,7 MHz. Kromě reprodukované hudby bylo odvysíláno několik rozhovorů, mimo jiné s hudebníkem Vilémem Čokem a s kolegy z Radia Stalin (v té době již přejmenovaného na Ultra).¹³ Uvedený termín vysílání údajně vzešel z dohody unie žadatelů o licenci k soukromému rozhlasovému vysílání: ve stejný den se mělo ilegálně vysílat i na jiných místech republiky s cílem vyvinout tlak na urychlení procesu udělování licencí.¹⁴

K dalšímu vysílání došlo o týden později, přičemž týdenní periodicitu si Podzemí udrželo i po následující měsíce. Vysílání 22. února 1991 trvalo bezmála

9 Alena KLEINOVÁ: *Nejen o Rádiu Podzemí*. Jihočeská pravda, 13. 4. 1991.

10 Petr BEDNAŘÍK – Jan JIRÁK – Barbara KÖPPLOVÁ: *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019, s. 400.

11 Alena KLEINOVÁ: *Éter přepaden*. Jihočeská pravda, 2. 1. 1991.

12 Zde v létě 1989 natáčel například debutové LP *Dávná zem* českobudějovické skupiny Oceán, které vyšlo v následujícím roce. Z natáčení je dostupný stručný záznam na YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=TUFopuAt34o> [cit. 28. 3. 2022]. V roce 1990 vydaná verze alba *Dávná zem* byla natočena ve studiích slovenského vydavatelství Opus, demoverze ze studia Ladislava Faktora vyšly až jako součást reedice k dvacátému výročí nahrávky.

13 Alena KLEINOVÁ: *Éteru je jedno přepadení málo*. Jihočeská pravda, 18. 2. 1991.

14 Tamtéž.

osm hodin a součástí jeho programu byly i písničky na telefonické přání nebo kulturní servis o dění ve městě. K rozhovoru byl tentokrát pozván i samotný Ladislav Faktor, jehož jméno bylo v souvislosti se zahájením pravidelného vysílání poprvé „odtajněno“. Již v průběhu tohoto vysílání rádio pouštělo reklamy, které vznikaly ve Faktorově studiu (s účastí českobudějovických hudebníků a se zpěvem).¹⁵ Původně se natáčely zdarma pro spřátelené regionální podnikatele, které se Faktor snažil přesvědčit, že tato forma propagace může fungovat. Do vysílání se reklamní spoty pouštěly z magnetofonu: „Reklama byla esence toho všeho. Tou dobou přitom skoro žádná neexistovala a podnikatelé potřebovali, aby se mezi lidi dostaly jejich výrobky, aby se o nich vědělo. Takže my jsme natočili sadu reklam, které byly strašně srandovní, to rádio bylo typický tým, že mělo legrační reklamy. Podnikatelé potom začali chodit a jak začali vydělávat, tak začali nosit prachy. A celej kolotoč se rozjel.“¹⁶

Jen několik dní po třetím vysílání měli iniciátoři Podzemí obdržet dopis od místopředsedy federální vlády a předsedy Konkurzní meziresortní komise vlády ČSFR pro výběr uchazečů o nestátní vysílání Jozefa Mikloška, který znamenal symbolický první krok k udělení licence a obsahoval deset bodů, které by měli žadatelé v budoucnu dodržovat (včetně maximálního využití přidělené frekvence a nepobuřování).¹⁷ V této souvislosti byl Ladislav Faktor v Jihočeské pravdě tázán na plány, které rádio má: „Zatím jde o improvizované vysílání, v budoucnu počítáme s větší profesionalitou. Počítáme se zpravodajstvím z regionu, muzikou všech žánrů včetně undergroundu i jihočeské produkce, nebudeme zapomínat na soukromé podnikatele. Hodláme třeba také spolupracovat s místní policií a vysílat pro motoristy situaci na silnicích [...]“¹⁸

S rostoucími ambicemi souviselo i rozšiřování tvůrčího týmu, který se na vysílání v prvních měsících podílel pouze na dobrovolné bázi. Personální obsazení měl v počátcích na starosti především Bohuslav Čtveráček: „Rád vzpomínám na tu dobu, když jsme se snažili ulovit nějaký lidi, který by byli schopný na ten mikrofon něco říct a obcházelí jsme s Láďou noční podniky a diskotéky. Ti kluci o nás dobře věděli a věděli, že je nějaký rádio, a věděli, že kdyby se tam dostali, tak to pro ně bude hodně velká osobní reklama. Ti kluci, diskžokejové, kteří hráli v těch nejlepších budějických podnicích, byli v podstatě v balíku. Byli to hrdinové, děvčata a sláva velká, vozili zvenčí desky a předváděli se, kdo bude lepší. Ale ne všichni byli schopni jít do toho éteru.“¹⁹

Moderátoři se rekrutovali takřka bez výjimky z řad zkušených jihočeských diskžokejů, kteří v podstatě překloupili svá klubová vystoupení do rozhlasové podoby. Byli to například Vojtěch Vít, Petr Jungmann nebo Vladimír „Kostá“

15 Stanislava NERADOVÁ: *Anténu natočit na Hlubokou*. Jihočeská pravda, 25. 2. 1991.

16 Rozhovor s Ladislavem Faktorem, 28. 8. 2020. Archiv P. Šrajera.

17 NERADOVÁ 1991 (viz pozn. 15); (VIE, AKL): *Dnes opět hlasy z podzemí*. Jihočeská pravda, 1. 3. 1991.

18 (VIE, AKL) 1991 (viz pozn. 17).

19 Rozhovor s Bohuslavem Čtveráčkem, 13. 1. 2021. Archiv P. Šrajera.

Kostínek (posledně uvedený patřil k těm nejzkušenějším, neboť první diskotéky začal dělat už na konci šedesátých let.)²⁰ Angažmá diskžokejů představovalo pro rádio řadu výhod: „První rok prostě přišli kluci, kteří měli kufry desek, protože jezdili na diskotéky, a to byl zdroj muziky. Měli kontakt s publikem, s normálními lidmi, znali jejich psychologii, dokázali vybrat skladbu tak, aby se jim líbila. Na diskotékách hráli každou sobotu, takže přesně věděli, co aktuálně lidi chtějí.“²¹ Další výhodou byla jejich znalost práce se zvukovou technikou a schopnost mluvit na mikrofon – to byly ostatně dovednosti, kterým byli adeпти profese „ohlašovatele společenských zábav“ před rokem 1989 vyučováni už v rámci přípravných kurzů pro kvalifikační zkoušky,²² jak na to vzpomíná například Jungmann: „Učili nás herci z Jihočeského divadla, abychom uměli správně mluvit, abychom měli správný gesta. Byla to jakási lidová konzervatoř, kterou bylo nutné absolvovat, než nás pustili ke zkouškám.“²³ Podle Jungmanna bylo před rokem 1989 v Českých Budějovicích a blízkém okolí zhruba dvanáct profesionálních diskžokejů a prakticky všichni se stali zaměstnanci rádia.

Současně s přípravou na legalizaci stanice docházelo k úpravám technického zázemí pro zlepšení dosahu vysílání. To bylo v počátcích dostupné s velkými obtížemi, a to i v rámci samotného krajského města. Tehdy patnáctiletý fanoušek stanice Jiří Tichý bydlel na sídlišti Máj, vzdáleném tři kilometry od vysílače, a jak potvrzuje, příjem byl i v těchto místech hraniční: „Bydlel jsem u našich v osmém patře paneláku. Na koštěti jsem vytáhl na střechu anténu, abych to vůbec slyšel. To opravdu tehdy přijímali jen nadšenci, nebo ti, kteří byli blízko. V okolí Budějovic už to nebylo zachytitelné.“²⁴ Moderátoři v počátcích vyzývali posluchače, aby volali, kam až signál sahá, a výsledky byly někdy poměrně překvapivé: „Třeba nás neslyšeli v blízkém Čtyráku, ale naladil nás někdo ve dvacet kilometrů vzdáleném Velešíně, protože se tam ty vlny nějak ohnuly. Nebo volali lidi a říkali: ‚Hele, já jsem odsud a já vás chci taky poslouchat.‘“²⁵

Iniciátoři Radia Podzemí se nemuseli příliš zabývat propagací, neboť zpráva o nové stanici se rychle šířila ústním podáním. Na začátku roku 1991 mohl posluchač v Českých Budějovicích naladit buď stanice Československého rozhlasu, nebo vysílání rakouských stanic. Nestátní vysílání v českém jazyce s informacemi o dění ve městě a zahraniční hudbou tedy automaticky vzbu-

20 Rozhovor s Vladimírem Kostínkem, 17. 9. 2020. Archiv P. Šrajera.

21 Rozhovor s Ladislavem Faktorem, 28. 8. 2020. Archiv P. Šrajera.

22 Srov. Jan BLÜML: *K problematice tzv. diskoték v československé populární hudbě s přihlédnutím k olomoucké scéně*. In: *Musicologica Olomucensia* 24 (2016), č. 24, s. 7–17; Jan BLÜML: *Czech Popular Music before 1989 and the Institution of the 'Discotheque'*. In: *Popular Music in Communist and Post-Communist Europe*. Jan Blüml, Yvetta Kajanová, Rüdiger Ritter (ed.), Berlin: Peter Lang, 2019, s. 99–112.

23 Rozhovor s Petrem Jungmannem, 24. 9. 2020. Archiv P. Šrajera.

24 Rozhovor s Jiřím Tichým, 14. 1. 2021. Archiv P. Šrajera.

25 Rozhovor s Bohuslavem Čtveráčkem, 13. 1. 2021. Archiv P. Šrajera.

zovalo pozornost. K tomuto období sice neexistují reálná data poslechovosti, popularitu ilegální stanice nicméně ilustruje fakt, že po zavedení telefonické linky do studia přijali moderátoři během jednoho vysílání osmdesát hovorů.²⁶ Velký ohlas vzbudil například rozhovor s Václavem Havlem: „To byla mela. Protože to byl tou dobou Bůh. Takže jenom jsme odvysílali zprávu, že přijede pan prezident, byla Jírovcovka plná lidí. Naprosto šílený. Tam byly stovky lidí před rádiem a čekaly. Pan prezident přijel, dal si s námi cigáro, rozhovor, a zase odjel.“²⁷ Není zcela jisté, zda zmiňované interview proběhlo ještě ve fázi pirátského Podzemí nebo krátce po obdržení licence. Václav Havel se totiž účastnil také jednoho z prvních vysílání Radia Stalin a jeho podpora ilegálního média vyjádřená návštěvou v tisku vyvolala negativní ohlas.²⁸

Na samotné udělení licence vzpomíná Bohuslav Čtveráček jako na formalitu: „Licenci Radia Faktor jsem vyplňoval na vládě. Škodovkou stovčáčkou jsme s Láďou jeli do Prahy, dostali jsme formulář, v tom jsme napsali – budeme se jmenovat takhle, budeme sídlit tady a vedoucí je tenhle. Pak jsme šli do nějaký nóbl kanceláře, tam nám dal někdo razítko a podepsal. A to byla licence. Takováto věc je dneska byznys za miliony. Tehdy to byla legrace, nevědělo se, jak to dopadne, co a jak. Ale tušilo se, že to bude byznys, protože ty příběhy z Německa a Ameriky jsme znali a lákalo nás to, že to bude zajímavý, že to bude fungovat.“²⁹

Licence pro vysílání Radia Faktor nakonec vstoupila v platnost v pátek 17. května 1991.³⁰ O dva týdny později začala stanice pod uvedeným názvem vysílat.³¹

Po pirátském Podzemí rádio převzalo personální obsazení, technické vybavení, vysílací prostory, frekvenci 99,7 a zpočátku i týdenní periodicitu. Ta byla rozšířena o měsíc později v pondělí 1. července, kdy začalo Radio Faktor vysílat každý všední den od 7:00 do 19:00, přičemž víkendy byly věnovány technické údržbě. Ve stádiu příprav bylo také umístění vlastního vysílače na Včelné u Českých Budějovic.³² Ladislav Faktor v rozhovorech vždy zmiňoval, že vzhledem k cenám pronájmu vysílačů od Radiokomunikací je vlastní vybavení jedinou možností; zmiňovaný vysílač byl vztyčen v září 1991.³³ K expanzi rádia do širšího regionu jižních Čech pomohlo napojení do rozhlasu po drátě, jehož prostřednictvím Faktor vysílal od konce roku 1991 od 10:00 do 10:30 a od 13:00

26 KLEINOVÁ 1991 (viz pozn. 9).

27 Rozhovor s Ladislavem Faktorem, 28. 8. 2020. Archiv P. Šrajera.

28 Šárka PRÁGROVÁ: *Rádio Stalin jako příklad českého pirátského rozhlasového vysílání*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2016, s. 47.

29 Rozhovor s Bohuslavem Čtveráčkem, 13. 1. 2021. Archiv P. Šrajera.

30 KOLEKTIV AUTORŮ: *Dějiny českých médií v datech*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003, s. 99.

31 (AKL): *Konec pirátů*. Jihočeská pravda, 1. 6. 1991.

32 (AKL): *Každý den s Rádiem Faktor*. Jihočeská pravda, 1. 7. 1991.

33 (AKL): *Osmadvacet metrů vysoký stožár*. Jihočeská pravda, 7. 9. 1991.

do 13:45:³⁴ „Tam jsme dělali písničky na přání, jestli si pamatuju. Lidi tehdy nestíhali brát telefony. To byly stovky, možná tisíce posluchačů, kteří volali v rámci té hodiny a chtěli od nás písničku. Byli zvyklí na ty ‚Mařenky‘ a ten jihočeský rozhlas, no a najednou ve třináct hodin tam začali hrát Guns N' Roses. To byla strašná šupa, a byla to další obrovská reklama pro nás. Všichni to pak chtěli poslouchat.“³⁵ Stanice si tak získala určité renomé v širším okolí, čehož využila po získání licence k regionálnímu vysílání v roce 1994.

Koncepce hudebního vysílání a struktura publika

Jak už bylo naznačeno, v počátcích vysílání prvních českých soukromých rádií výběr hudby z velké části odrážel zájmy moderátorů a charakter jejich hudebních sbírek, a to až do doby, kdy si uvedená média ruku v ruce s užšími žánrovými specializacemi začala systematicky budovat vlastní hudební archivy. Tento proces však komplikovala řada skutečností, zejména nedostupnost atraktivní západní populární hudby v tuzemsku v prvních porevolučních letech.

Prakticky ihned po změně režimu začala v Československu vznikat soukromá hudební vydavatelství. Ta se sice částečně zaměřovala také na zahraniční repertoár, jeho import však stále podléhal řadě omezení a česká vydání za těmi původními zahraničními časově zaostávala. První nahrávkou, která v tuzemsku vyšla ve stejný den jako na Západě, konkrétně 5. října 1990, bylo album *Slaves and Masters* od Deep Purple; desku na základě licence od BMG Music vydala firma Popron, asi neaktivnější značka, která stavěla právě na distribučních smlouvách s velkými zahraničními vydavateli, kteří s vlastním vstupem na východoevropský trh nejdříve vyčkávali.³⁶ V době vydání zmiňované desky byl podíl zahraničních nahrávek na československém trhu poměrně nízký, odhadovaný na deset procent.³⁷ Na začátku roku 1991 bylo možné v československých obchodech získat zhruba pětinu toho, co se objevilo ve světových hitparádách.³⁸

Nižší dostupnost zahraniční hudby v porevolučním Československu byla dána také dalšími faktory. Jedním z nich byla cenová politika zahraničních firem, které vstoupily na východoevropský trh a které nepřiměřeně vysokými cenami chránily sousední německý trh, přičemž v důsledku současně upevňovaly dlouhodobou praxi lokálního hudebního pirátství (byť takový pojem české prostředí před rokem 1989 z právních i kulturně politických důvodu

34 *Rozhlas. Jihočeská pravda*, 13. 12. 1991.

35 Rozhovor s Petrem Jungmannem, 24. 9. 2020. Archiv P. Šrajera.

36 *Purple Album Sets Precedent*. Music & Media, 19. 1. 1991.

37 Peter BELOHLAVEK: *Eastern Europe And The French Invasion – Czechoslovakia*. Music & Media, 24. 11. 1990.

38 Josef VLČEK: *Letem světem populární hudby*. Lidové noviny, 22. 2. 1991.

téměř neznalo a nepoužívalo).³⁹ Podstatnou část nosičů se zahraniční hudbou distribuovaných v Československu v bezprostřední porevoluční době tvořily nahrávky z Polska, kde v roce 1990 nelegální kopie reprezentovaly bezmála 100 procent trhu.⁴⁰ S fenoménem hudebního pirátství byla dále spojena činnost půjčoven hudebních nosičů, které byly sice na nátlak velkých zahraničních gramofonových firem a Ochranného svazu autorského v roce 1993 oficiálně zrušeny, které ale v důsledku masivní poptávky po západní populární hudbě ještě v druhé polovině devadesátých let úspěšně fungovaly.⁴¹

Problémy spojené s tvorbou rozhlasových archivů se netýkaly pouze českých soukromých rádií, ale také médií dalších postkomunistických zemí. Důvodem byl fakt, že velká západní vydavatelství považovala zásobování východních rozhlasových stanic hudebními novinkami za komerční sebevraždu s odůvodněním, že tato rádia své posluchače často otevřeně nabádala k nahrávání vysílání.⁴² To skutečně patřilo k frekventovaným posluchačským strategiím majitelů kazetových magnetofonů, přičemž šlo o dlouhodobý tuzemský fenomén, jehož kořeny sahaly do šedesátých let, kde se pojily zvláště s vlivnou rozhlasovou hitparádou manželů Jiřího a Miroslavy Černých Dvanáct na houpačce.⁴³ Například výzkum Jaroslava Kasana z roku 1990 tvrdil, že „nahrávání kazet je hudební aktivitou par excellence, ústící mnohdy až do sběratelské vášně“, dále pak že z celkového počtu 928 respondentů si 368 alespoň občas nahrává svou oblíbenou hudbu.⁴⁴ V devadesátých letech měla v tomto směru výjimečné postavení pouze rádia se zahraničními partnery, jakým byla typicky Evropa 2 (ale také RTL Praha), jimž nahrávky poskytovala mateřská stanice. Těm ryze domácím zpočátku musely stačit kuffíky desek spolupracujících diskžokejů.

Hudební nosiče jezdili moderátoři Radia Faktor nakupovat především do zahraničí, přičemž šlo o specifickou aktivitu, která vyžadovala nejenom značný finanční obnos, ale také důkladnou znalost populární hudby v široké škále jejich žánrů i vkusu jejich potenciálních recipientů. Na uvedený proces vzpomíná Daniel Kopál, který byl zaměstnancem Radia Faktor zřejmě od roku 1993:

CD jsme nakupovali většinou v Německu, konkrétně v Pasově v obřích obchodech s elektronikou, jakými byly Media Markt a Tevi Market. Nákup

39 ELAVSKY 2015, s. 101 (viz pozn. 5).

40 MIRANDA WATSON: *Record Piracy Jumps 61%*. Music & Media, 15. 2. 1992, s. 3.; JOSEF VLČEK: *Letem světem populární hudby*. Lidové noviny. 22. 2. 1991.

41 Půjčovny začaly vznikat z popudu hudebních fanoušků rychle po změně režimu. V těch nejlevnějších bylo možné nosič půjčit i za 8 korun na den (přičemž běžná cena CD českého interpreta byla zhruba 150,-, cena CD zahraničního interpreta, vydaná licenčně v Československu zhruba 320,- a dovozové zahraniční CD za 500,-) TOMÁŠ SEDLÁČEK: *Soumrak půjčoven v Čechách*. Bang!, 1. 12. 1993; TOMÁŠ SEDLÁČEK: *Soumrak půjčoven v Čechách, 2. část*. Bang!, 8. 12. 1993.

42 MACHGIEL BAKKER: *Labels Divided Over East European Investments*. Music & Media, 8. 12. 1990.

43 JAN BLÜML: *Sportka melodií a Houpačka: první rozhlasové „hitparády“ Československého rozhlasu v kontextu pop music šedesátých let*. Muzikologické fórum 10 (2021), č.1–2, s. 234–250.

44 KASAN 1991, s. 47 (viz pozn. 1).

trval většinou celý den. S Bédou Synkem jsme tam ráno přijeli a ze seznamu si vytipovali sto až dvě stě nosičů. V těch obchodech měli dobře udělaná ta poslechová místa se sluchátky a přehrávačem. Poslouchali jsme jedno po druhém a hledali, co je dobré. Aby se CD vyplatilo koupit, muselo mít tři čtyři kvalitní písničky – byla to úžasná zkušenost, při tom obrovském množství a rychlém poslechu vybrat největší hity. Pak se počítalo, jak to vychází ekonomicky. Kupovali jsme Bravo Hits, Just the Best, The Hits Now, pak ty stabilní výběry jako Ronny's Pop Show a podobně.⁴⁵

Nákupy často inspiroval poslech zahraničního rozhlasu: „Poslouchali jsme Österreich 3. Tam hráli nějaký sekvence songů, ty my jsme opsali, všechny jsme je pořídili a okamžitě jsme je vystřelili taky.“⁴⁶ Prostřednictvím nákupů, ale také smluv se vznikajícími domácími vydavatelskými nebo darů začalo Radio Faktor budovat vlastní hudební archiv, ve kterém bylo na konci roku 1992 zhruba tisíc CD.⁴⁷

Nezávislost na hudebních sbírkách zaměstnávaných diskžokejů představovala jeden z důležitých kroků k sjednocení vysílání. Zhruba po dvou letech existence začalo Radio Faktor budovat standardizovaný popový formát s fixními playlisty (zprvu připravovanými hudebním dramaturgem, nejpozději v polovině devadesátých let už generovanými tzv. selectorem), které měly eliminovat dosavadní dramaturgický individualismus. Tento proces trval několik let. Zásadní impuls směrem k reformě hudební dramaturgie přinesl v lednu 1993 nový pracovník Karel Peniš (dnes Karel Deniš), původem tábořský diskžokej a vystudovaný právník, který měl již zkušenosti z pražských soukromých rozhlasových stanic i ze spolupráce s vydavatelstvím Mute Records.⁴⁸ Právě pod jeho dohledem z programu začaly mizet okrajové žánry a někdejšími diskžokejům mnohdy zbyla role pouhých moderátorů. Podnikatelský pragmatismus v mnohém popíral tradiční uvažování o vyšších funkcích („nezávislé“, „neoficiální“, „progresivní“ aj.) rockové hudby zakořeněné v českém publicistickém diskurzu už od šedesátých let také z kulturně politických důvodů.⁴⁹ V tomto směru pochopitelně přinášel řadu konfliktů, o nichž mluví hlavní dramaturg Radia Faktor devadesátých let Petr Jungmann: „Vím, že spousta lidí z toho byla na začátku samozřejmě nešťastná a nadávali nám, že tam nemají ty svoje oblíbenice. Strašně jsme s nimi bojovali. Najednou ve vysílání skončil metal, ustupovala hudba oldies, a naopak začaly věci, které byly pro spoustu lidí bez

45 Rozhovor s Danielem Kopálem, 9. 9. 2020. Archiv P. Šrajera.

46 Petr MEŠKÁN: *Ladislav Faktor – 30. výročí rádia Faktor a moderní technologie v hudbě*. In: <https://www.jihocesky podcast.cz/ladislav-faktor-30-vyroci-faktor-a-moderni-technologie-v-hudbe/> [cit. 28. 03. 2022]

47 Karel PENIŠ: *Radio Faktor*. Melodie 30 (1992), č. 12, s. 18.

48 (MM): *Radio Faktor bez VOA*. Českobudějovické listy, 1. 12. 1992.

49 Srov. Jan BLÜML: *Progresivní rock: světová a československá scéna ve vybraných reflexích*. Praha: Togga, 2017.

chuti a bez zápachu. Ale oni to byly de facto normální popové songy, který popový formát vyžaduje.“⁵⁰

Většinu denního vysílání tvořil „univerzální mainstream“, ve večerních hodinách se vysílaly hudební žánrové speciály, které stále poskytovaly moderátorům určitou tvůrčí svobodu.⁵¹ To byl trend, který se týkal množství dalších soukromých rozhlasových stanic.⁵² V obecném smyslu lze hovořit o obratu od osvícených rozhlasových publicistů typu Jiřího Černého, kteří a priori usilují o výchovu vkusu svých posluchačů, ke komerční publicistice, která se naopak podřizuje názoru většinového publika. Adaptací na nové formy prezentace hudby v kontextu tržního hospodářství a komercializace médií ovšem neprocházeli pouze pracovníci Radia Faktor. Týkala se i klíčových osobností dosavadní české rockové publicistiky, jakou byl Josef Vlček – původně obhájce rockové avantgardy a alternativy v rámci osvětové činnosti Jazzové sekce v sedmdesátých a osmdesátých letech, který se stal po roce 1989 hlavním programátorem mainstreamových komerčních rozhlasových stanic typu Evropy 2.⁵³

Významnou roli v rámci formování českého komerčního rozhlasu hrály první osobní kontakty se zahraničními experty. Jak vzpomíná Karel Deniš: „Prvním zlomem byla stáž rozhlasového experta American Peace Corps, který nás učil marketing a obchod, odhadoval perspektivu, ale také vyházel dlouhé, prudce rockové i jinak nestandardní písně (včetně dlouho hraného Franka Zappy) a věnoval nám knihu o Gold formátu [oldies]. Nastalo jisté zděšení, neb i od veleslavných kapel a zpěváků se tam hrálo jen několik písniček stále dokola.“⁵⁴ Radio Faktor zároveň navázalo spolupráci s německým Unser Radio Passau, které české stanici poskytlo pomoc nejen v rovině technického vybavení: „Tam byli strašně fajn kluci, který fascinovalo pomoci nám jako buranům z Čech. Oni nikdy v České republice nebyli, přijeli se podívat až k nám do sklepa a čuměli jako blázni, protože oni měli nablejskaný studia. A protože to viděli, tak řekli, že mají starý mixpult, který tehdy vyřadili. Ten mimochodem ještě dvacet let potom vysílal. Ten nám prodali za pár set marek, prodali nám reportážní kazeťáky, mikrofony.“⁵⁵

Ze zahraničních materiálů se dramaturgové Faktoru dozvídali také o metodě klastrů, která rozdělovala publikum na základě posluchačských návyků do několika skupin: šlo například o „Love All“, tedy posluchače, kterým se v podstatě líbí cokoliv, jsou ale náchylní k přeladování stanic, dále „New Roc-

50 Rozhovor s Petrem Jungmannem, 24. 9. 2020. Archiv P. Šrajera.

51 Korespondence s Karlem Denišem, 7. 10. 2020. Archiv P. Šrajera.

52 Radek DIESTLER. *Pouští a pralesem IV: Na rádio(u) pěkně hrajou...* Rock & Pop II (2000), č. 4, s. 64–65.

53 Honza DĚDEK – Josef VLČEK: *Zub času*. Praha: Galén, 2012.

54 Korespondence s Karlem Denišem, 7. 10. 2020. Archiv P. Šrajera.

55 MEŠKÁN. *Ladislav Faktor – 30. výročí rádia Faktor a moderní technologie v hudbě*.

kers“, kteří sledují aktuální tvorbu, nebo naopak „Old Rockers“, kteří tendují k oldies.⁵⁶ O tom, jak Radio Faktor pracovalo s uvedenými skupinami, blíže hovoří Jungmann: „Ty klastry měly své dílčí charakteristiky: co je to za lidi, jak jsou věrný, kolik jim je let, jaké mají vzdělání atp. My jsme samozřejmě vždycky chtěli ‚Love All‘, ti jsou nejdůležitější. Na stanici Faktor 1 jsme chtěli ‚New Rockers‘, což jsou lidi, kteří mají rádi mladou, progresivnější muziku, pak to byli ti ‚Chart Lovers‘, tedy hitparádové publikum. Nakonec šlo o skupinu ‚Soft Pop‘. Právě na ní jsme začali stavět formát.“⁵⁷

Zásadní vliv na vývoj hudební koncepce prvních soukromých rádií mělo na jedné straně rozšiřování mediálního trhu, potažmo silnější konkurenční tlak, na straně druhé poznávání a analýza struktury publika, respektive „cílové skupiny“. Na počátku devadesátých let panovala představa, že posluchači rádia jsou všichni lidé v dosahu jeho vysílače, jak o tom hovoří další z bývalých moderátorů Radia Faktor David Hocke: „Nepamatuju si, že bych slova cílová skupina někdy v té době slyšel. To rádio prostě hrálo v podstatě pro všechny, ale to bylo také díky tomu, že všichni měli vůli to rádio poslouchat. Moc na výběr nebylo, my jsme tady byli jediný a ten kdo chtěl něco malinko jiného, než ten zaprděnej Českéj rozhlas a Marii Rottrovou, tak poslouchal nás. To bylo poměrně jednoduchý. Ta velká konkurence přicházela až potom, od pětadesátých.“⁵⁸ Zejména v polovině devadesátých let počet rozhlasových stanic opravdu rychle stoupal: v roce 1993 jich průzkum GfK evidoval 39,⁵⁹ v roce 1994 působilo v oblasti rozhlasového vysílání v České republice 59 provozovatelů, v roce 1995 šlo o 87 provozovatelů. V tomto množství už se ale některé stanice nedokázaly prosadit a v roce 1997 došlo k poklesu na 79 provozovatelů rozhlasového vysílání.⁶⁰

Nové stanice se objevovaly také v českobudějovickém regionu. Už v říjnu 1991 dostalo licenci českobudějovické Radio 21, které začalo vysílat v březnu 1992. Stanice se zaměřovala na střední generaci, akcentovala hudbou šedesátých až osmdesátých s výrazným podílem country, ale i vážné hudby, vedle toho četbu na pokračování, fejetony a poezii. V tomto smyslu Radio 21 ilustrovalo typický dobový pokus (většinou neúspěšný) o soukromé komerční médium na způsob veřejnoprávního subjektu.⁶¹ Od prosince 1994 stanice po

56 Podrobnější výčet jednotlivých posluchačských skupin a jejich charakteristik se nepodařilo dohledat, zřejmě se nejedná o obecně využívanou metodu. Podle vyjádření Josefa Vlčka se tato označení objevila v jedné ze zahraničních analýz, která kolovala mezi tuzemskými provozovateli rozhlasového vysílání. Korespondence s Josefem Vlčkem, 1. 3. 2022. Archiv P. Šrajera.

57 Rozhovor s Petrem Jungmannem, 24. 9. 2020. Archiv P. Šrajera.

58 Rozhovor s Davidem Hocke, 16. 9. 2020. Archiv P. Šrajera.

59 GfK. *Regionální výzkum poslechovosti rozhlasových stanic v České republice [Termín výzkumu: 22. 2. - 14. 3. 1993]*; Archiv Radia Faktor.

60 Václav MORAVEC: *Vývoj koncepce rozhlasového vysílání v České republice (1990–2000)*, Svět rozhlasu 2000, č. 4, s. 12.

61 *Radio 21. Týdeník rozhlasu*, 29. 6. 1992.

většinu dne přebírala vysílání Evropy 2 a v říjnu následujícího roku zcela zanikla. Od 28. června 1994 platila licence pro Radio Prácheň, které sídlilo v Písku a orientovalo se především na oblast Písecka a Klatovska. Stanice zpočátku cílila na posluchače ve věku 30–55 let; čeští a slovenští interpreti (včetně těch lokálních, amatérských) zde měli být zastoupeni z padesáti procent a pětinu hudby mělo tvořit country.⁶² Dne 2. května 1995 vstoupila v platnost licence pro českokrumlovské Radio Krumlov, které se orientovalo na posluchače ve věku 18–35 let a pouštělo především současnou taneční hudbu; později došlo k vlastnickému i programovému propojení s Radiem Prácheň.⁶³ Dne 1. ledna 1996 začala platit licence pro českobudějovické Radio Beat, které založili bývalí pracovníci Faktoru, mimo jiné v reakci na jeho přechod na popový formát. Rádio mělo ovšem pouze krátké trvání a posléze ho odkoupil právě Ladislav Faktor.⁶⁴

Historicky silnou pozici měly po celé republice regionální stanice dříve státního, nyní veřejnoprávního Českého rozhlasu. Ten českobudějovický vysílal od května 1945 a od sedmdesátých let v jeho studiích vznikaly nahrávky místních interpretů z oblasti folku a country (Nezmaři, Žalman) a především dechové hudby (Budvarka, Posádková hudba Tábor).⁶⁵ Podobně jako jiné instituce také Český rozhlas České Budějovice procházel po roce 1989 mnohými změnami včetně rozšiřování spolupráce s externími tvůrci. K nim patřila i dvojice moderátorů Václav Vaněček a Pavel Svoboda, kteří pro uvedenou stanici od konce roku 1990 připravovali dvouhodinový sobotní pořad zacílený na mladé publikum Runway. Pro dané médium netypický pořad kombinoval hitparádu, písničky na přání i poradnu a svým pojetím připomínal spíše vysílání soukromých stanic; jeho autoři nakonec také spolupracovali s Radiem Faktor a posléze i s pražským Radiem Vox.⁶⁶ Po listopadu 1989 sice ve vysílání Českého rozhlasu České Budějovice vzrostl objem zahraniční hudby, podle dlouholetého šéfredaktora stanice Libora Soukupa ale tato většinou netvořila více než třicet procent celkového objemu hudby. Doménou českobudějovické stanice Českého rozhlasu zůstávala dechová hudba: „Nebylo možné, ale ani rozumné to rušit, protože dechovka generovala v rámci sledování denní poslechového naprostý ‚peak‘, takže kdo by to zrušil, byl by sebevrah.“⁶⁷ Prostor pro tento žánr se naopak spíše rozšiřoval, neboť stanice cílila především na starší skupiny posluchačů, kterým nabízela multižánrový program s hudebními speciály,

62 (VM): *Kdo chce vyhrávat Jihočechům*. Českobudějovické listy, 29. 6. 1994; (ČEK): *Radio 21 vysílá*. Český deník, 26. 3. 1992.

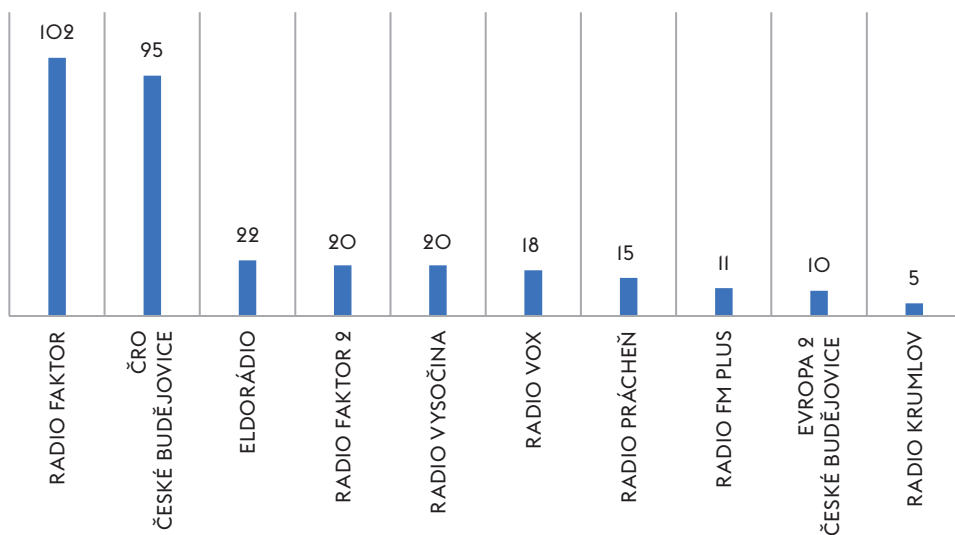
63 Rada České republiky pro rozhlasové a televizní vysílání. *Rozhodnutí o udělení licence*. In: <https://www.rrtv.cz/files/lic/1875394.pdf> [cit. 28. 3. 2022].

64 Rozhovor s Liborem Soukupem, 10. 3. 2022. Archiv P. Šrajera.

65 Eva JEŠUTOVÁ (ed.): *Od mikrofonu k posluchačům*. Praha: Český rozhlas, 2003, s. 507–514.

66 Alena KLEINOVÁ: *Neplač malý, Runway ještě nekončí*. Jihočeská pravda, 18. 3. 1992.

67 Rozhovor s Liborem Soukupem, 10. 3. 2022. Archiv P. Šrajera.

Graf 1 Poslechovost regionálních rozhlasových stanic v jižních Čechách (v tisících) v období 1. 4. 1997 – 30. 9. 1997

SKMO Mediaprojekt 1. 4. 1997 – 30. 9. 1997. Archiv Radia Faktor.

ale i publicistickými magazíny o zajímavostech regionu nebo literární pořady. Posluchačské základny Českého rozhlasu České Budějovice a Radia Faktor, respektive stanic, které byly v regionu prakticky po celá devadesátá léta nejposlouchanější (**Graf 1**), se v tomto smyslu překrývaly minimálně.

Zejména do okrajových částí jižních Čech zasahovaly také lokální a regionální stanice vysílající z jiných částí republiky. Šlo zejména o rádia ze západních Čech, jakými byly plzeňské stanice FM Plus (vysílající od listopadu 1991) a Radio West (vysílající od 22. září 1991, a to z velké části na bázi přebírání vysílání pražské Evropy 2) nebo Radio Šumava (vysílající v průběhu roku 1995 jako oldies stanice s hudbou padesátých až sedmdesátých let). V oblasti Jindřichohradecka nebo Táborska šlo o Radio Vysočina (vysílající od 9. října 1995). Po přechodu na výkonnější vysílač v březnu 1994 bylo v jižních Čechách dostupné také jedno z prvních českých soukromých rádií, pražské Radio Vox. Rozrůstala se také nabídka celoplošných stanic: zpočátku šlo pouze o stanice Českého rozhlasu, k nimž se od 24. října 1993 přidala první soukromá celoplošná stanice Frekvence 1 a od 1. září téhož roku zpravodajská stanice Alfa;⁶⁸ druhou jmenovanou stanicí po jejím nuceném zániku nahradilo dne 24. září 1999 Radio Impuls.

68 Matěj SKALICKÝ: *Počátky komerčního rozhlasového vysílání v České republice: případová studie Rádía Alfa*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra žurnalistiky, 2009.

V rostoucí konkurenci měly většinou výhodu zástupci první vlny udělování licencí, kterým toto prvenství zajistilo v daném regionu silné postavení.⁶⁹ To byl případ Radia Faktor. Až neúměrný nárůst soukromých rozhlasových stanic v polovině devadesátých let byl výsledkem liberálního přístupu odpovědných orgánů. Podle Rady pro rozhlasové a televizní vysílání měla být cílem co největší pestrost programové nabídky. Tento záměr ale zůstal nenaplněn, vznikající stanice totiž koncipovaly své vysílání tak, aby získaly co nejvíce posluchačů (a s tím také inzerentů), což naopak vedlo po roce 1994 k pocitu, že všechna rádia zní stejně a jsou rozlišitelná „jen podle míry soudnosti mužů a žen sestavujících playlisty a korigujících projev svých moderátorů.“⁷⁰

Zásadním předpokladem existence komerčních rádií byla totiž pochopitelně poslechovost, od níž se odvíjela pozice na trhu s reklamou, která novým stanicím zajišťovala hlavní příjmy. Znalost struktury a zájmu publika pak přímo souvisela s nastavením či změnou hudebního formátu. Výzkumům na tomto poli se začalo po roce 1989 věnovat několik agentur, jejichž šetření ale většinou pracovala s odlišnými metodami a nebyla tak vzájemně kompatibilní. Z důvodu potřeby jednotného výzkumu českého mediálního trhu vzniklo v roce 1993 Sdružení komunikačních a mediálních organizací v České republice (SKMO) složené ze zástupců tisku, rozhlasového a televizního vysílání i reklamních agentur. Jeho cílem byl vznik „výzkumu jedné měny“, který by bylo možné využít napříč celým odvětvím. Tím se v roce 1994 stal Media Projekt, první výzkum svého druhu v oblasti postkomunistické Evropy.⁷¹ Projekt v první fázi (1994–1996) pracoval s 15 000 respondenty (jejich počet se do konce dekády pro větší průkaznost výsledků zdvojnásobil) a evidoval sledovanost 218 tištěných médií, 77 televizních stanic a 84 rozhlasových stanic.⁷²

Dominantní pozice Radia Faktor na jihočeské scéně byla nicméně zřejmá již z průzkumů, které byly realizovány před zahájením Media Projektu. V první polovině roku 1992 mělo Radio Faktor patřit dokonce mezi nejposlouchanější české soukromé stanice vůbec spolu s pražským Bontonem a Evropou 2.⁷³ Podrobnější informace máme k dispozici díky průzkumu GfK z poloviny roku 1993, který představuje první komplexnější zpracování poslechovosti regionálních stanic v rámci celé republiky. Podle něj měl Faktor 152 000 posluchačů, zatímco jediné konkurenční soukromé rádio v regionu Radio 21 jich mělo pouze

69 Lukáš ADAMEC – Tomáš PROCHÁZKA: *Vznik a rozvoj programových sítí soukromých rozhlasových stanic v České republice a společná mediální zastoupení pro prodej reklamy po listopadu 1989*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, katedra žurnalistiky, 2006, s. 11.

70 DIESTLER 2000, s. 64–65 (viz pozn. 52); Srov. ADAMEC – PROCHÁZKA 2006, s. 12 (viz pozn. 69); Josef VLČEK: *Formáty rozhlasových stanic*. In: Zpráva o stavu vysílání a činnosti Rady ČR pro rozhlasové a televizní vysílání za období 1. 1. 1998 – 31. 12. 1998, s. 233–239. <http://archiv.rrtv.cz/zprava1998/> [cit. 28. 3. 2022]

71 Vlastimil RŮŽIČKA: *Politika a média v konzumní společnosti*. Grada, 2011, s. 106.

72 Tamtéž.

73 Jan ŠTĚTKA: *Nejsledovanější média*. Český deník, 25. 11. 1992.

27 000.⁷⁴ Uvedený počet posluchačů Radia Faktor je pozoruhodný rovněž s přihlédnutím k faktu, že stanice měla v dané době povolení pouze k lokálnímu vysílání v Českých Budějovicích s celkovým počtem obyvatel 99 tisíc. Jak už ale bylo řečeno, rádiu se v roce 1991 podařilo alespoň na jednu hodinu denně vstoupit do vysílání dosluhujícího rozhlasu po drátě v celém kraji (626 391 obyvatel), čímž se jeho dosah podstatně zvýšil. Počet posluchačů Faktoru v následujících letech klesal: ve druhém a třetím kvartálu roku 1995 šlo o 120 000 posluchačů, o dva roky později 102 000, ve stejném období v roce 1998 to bylo 89 000 a v závěru roku 1999 stanici poslouchalo 76 000 lidí. Uvedený pokles lze vysvětlit nejenom narůstající konkurencí regionálních i celoplošných stanic, ale také vznikem specializovaných rádií v rámci samotného Faktoru (oldies stanice Faktor 2 vysílala od podzimu 1995, folk/country stanice Eldorádio zahájila vysílání v průběhu roku 1998). Poslechovost zmiňovaných nových stanic v regionu se v průběhu devadesátých let jen výjimečně dostala přes 20 000.⁷⁵ Konkurenční prostředí se zde tedy ani zdaleka neblížilo například tomu pražskému, kde okolo roku 1997 fungovalo na patnáct rozhlasových stanic.

Jak už bylo řečeno, z hlediska počtu posluchačů (nikoliv však z hlediska jejich generační příslušnosti) Faktoru konkurovala především regionální stanice Českého rozhlasu. Jihočeský Český rozhlas měl nejvíce posluchačů ve věkové kategorii 60–69 let, u Radia Faktor to byli mladší posluchači ve věku 14–39 let (s nejdůležitějším průnikem 19–35 let). Uvedené charakteristiky nicméně nebyly fixní, nýbrž se v čase proměňovaly, mimo jiné s nástupem každého nového konkurenčního subjektu. Ty na sebe vždy poutaly konkrétní cílové skupiny, respektive generačně definované sociální segmenty. V tomto smyslu se Radio Faktor od poloviny devadesátých let například potýkalo se ztrátou nejmladších posluchačů, kterou Petr Jungmann přičítal právě novým rádiím: „Nastoupily ty mladý stanice, které nám začaly brát děti – to je publikum, kterému bylo těžké se zavděčit. Pokračovali jsme tedy ve formátu hitového rádia, ale posouvali se do segmentu 20–40 nebo 25–40. Snažili jsme se být moderní

74 Poslechovost všech 39 sledovaných veřejnoprávních i soukromých stanic podle poslechovosti (uváděné v tisících): Radiožurnál (2979), Praha (2936), Regina (regionální vysílání Českého rozhlasu) (868), Evropa 2 (587), Svobodná Evropa (360), Vltava (336), Radio Orion (329), Radio Brno (319), Radio Plzeň FM Plus (312), Radio Bonton (240), Radio Kiss 98 FM (219), Country Radio (202), Radio Profil Pardubice (181), Radio Faktor (152), Radio Most (114), Radio Haná (112), Radio EKOL. S (111), Radio Golem (105), Radio City (RTL Praha) (92), Radio Agara (90), Radio Hády (90), Rádio Zlín (89), Radio Vox (82), RADIOCLUB Ústí n.L. (80), Radio Star Morava (78), BBC (77), Radio Contact Liberec (74), Hlas Ameriky (73), Radio Dragon (57), Rádiohrad (56), Radio West + Evropa 2 (56), Radio 1 (39), Radio Děčín (35), Radio Diana (35), Radio 21 (27), Radio R.I.O. (22), Radio Egrensis (22), Radio Collegium (19), Radio Kobra (7). Blíže nespecifikované jsou potom zahraniční stanice (333). GfK. *Regionální výzkum poslechovosti rozhlasových stanic v České republice [Termín výzkumu: 22. 2. – 14. 3. 1993]*; Archiv Radia Faktor.

75 To mohou ilustrovat výsledky Media Projektu za třetí a čtvrtý kvartál roku 1997, kdy vypadala poslechovost regionálních rozhlasových stanic v jižních Čechách následovně (uváděno v tisících): Čro České Budějovice (99), Radio Faktor (82), Eldorádio (32), Faktor 2 (17), Rádio Vysočina (17), Radio Prácheň (14), Radio Vox (12), Evropa 2 Lion (11), Evropa 2 České Budějovice (9), Rádio FM Plus (9), Rádio Krumlov (8). In: SKMO. *Mediaprojekt 1. 7. 1997 – 31. 12. 1997*. Archiv Radia Faktor.

hitový rádio, ale dospělejší.⁷⁶ Zmiňovanými „mladými stanicemi“ mohlo být myšleno Radio Krumlov, ale také vysílání Evropy 2, které bylo možné naladit i v Českých Budějovicích.

Jestliže v roce 1993 byl nejpočetnější posluchačskou skupinou Radia Faktor segment 12–19 let, v roce 1999 už šlo o skupinu 20–29 let.⁷⁷ Ztráta nejmladších posluchačů mohla být dána příklonem Radia Faktor k formátu AC (Adult Contemporary), který oproti formátu CHR (Contemporary Hit Radio) nasazuje aktuální hity s jistým zpožděním, respektive ve chvíli, kdy se daná píseň prosadí a do jisté míry zafixuje v širším posluchačském vědomí, čímž ovšem stanice přirozeně přichází o nejmladší posluchače, kteří sledují právě nejnovější trendy. Je ale také možné, že stanice přirozeně stárla se svými posluchači. Pozoruhodnou skutečností je fakt, že navzdory proměnám věkové struktury posluchačů zůstával poměr mužů a žen po celá devadesátá léta v podstatě vyrovnaný. Tento aspekt se tedy z hlediska programové koncepce nezdál až tak významný.

Důležitým parametrem byla vzdělanostní struktura publika. Dominantní část posluchačů nového hitového formátu Rádía Faktor měla dokončené pouze základní vzdělání, přičemž lze předpokládat, že šlo částečně o studenty středních škol: podíl studentů mezi posluchači se pohyboval mezi 30 a 40 procenty, zbývající část byla ekonomicky aktivní. Z prvního dostupného průzkumu je zřejmé, že Radio Faktor bylo ve všední dny výrazně nejposlouchanější mezi první a druhou hodinou odpolední, což není čas obvykle považovaný za rozhlasový prime time (tradičně 5:00–8:00 a 15:00–18:00). Tento výkyv je nutné přičíst zmiňovanému vysílání přes rozhlas po drátě, které probíhalo právě v daném čase. V závěru devadesátých let se početně nejvýznamnější skupinou posluchačů stali absolventi učilišť a středních škol bez maturity. Naopak absolventi vysokých škol tvořili mezi posluchači rádia po celou sledovanou dekádu výraznou menšinu – to ale platilo nejenom pro Radio Faktor, ale také pro jeho konkurenty s výjimkou Alfy a Radiožurnálu, tedy zpravodajsky zaměřených stanic (**Graf 2**).⁷⁸

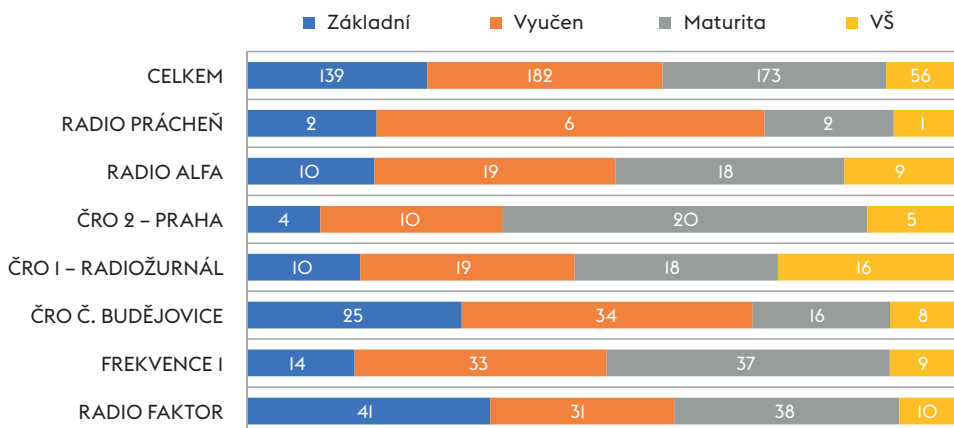
V tomto smyslu lze uvažovat o společenském postavení rozhlasu v první porevoluční dekádě, respektive o jeho roli potenciální kulisy v zaměstnání, dále také o rozhlasu jako zdroji hudby pro nepřilíš specializované recipienty, kteří nemají návyky nebo možnosti hudbu vybírat a ve volném čase přehrávat na vlastním zařízení. V této souvislosti zbývá dodat, že od rozšíření pokrytí vysílače mimo České Budějovice v roce 1994, kladlo Radio Faktor důraz na dění v celém regionu, konkrétně pak na určitou „jihočeskost“ vysílání. Z výsledků průzkumů poslechovatosti je evidentní, že se stanici podařilo významně oslo-

76 Rozhovor s Petrem Jungmannem, 24. 9. 2020. Archiv P. Šrajera.

77 GfK. *Regionální výzkum poslechovatosti rozhlasových stanic v České republice*; SKMO. *Mediaprojekt 1. 7. 1999 – 31. 12. 1999*. Archiv Radia Faktor.

78 SKMO *Mediaprojekt 1. 4. 1995 – 30. 9. 1995*. Archiv Radia Faktor.

Graf 2 Poslechovost jihočeských stanic podle ukončeného vzdělání (v tisících) v období 1. 4. 1995 – 30. 9. 1995.

SKMO Mediaprojekt 1. 4. 1995 – 30. 9. 1995. Archiv Radia Faktor.

vovat nejenom obyvatele krajského města, ale také obyvatele menších měst a obcí v regionu, a to včetně těch nejmenších do tisíce obyvatel.

Z výsledků průzkumů konzumentů českých médií devadesátých let lze vysledovat rovněž další charakteristiky socioprofesionální a socioekonomické povahy. Ukazuje se například, že nejpočetnější skupinou posluchačů Radia Faktor byli zaměstnanci, zejména potom „rutinní nemanuální pracovníci“, tedy například technici, řadoví úředníci, provozní zaměstnanci ve službách a obchodu, výrazné zastoupení v ekonomicky aktivním segmentu posluchačů měli také dělníci.⁷⁹ Tomu odpovídalo i zařazení většiny posluchačů v nižších příjmových kategoriích: v roce 1995 byla průměrná měsíční mzda 8 307 Kč, u největší skupiny posluchačů průměrný příjem činil čtyři až šest tisíc korun.⁸⁰ V tomtéž roce bylo nejvíce posluchačů členy čtyřčlenné domácnosti, která obývala buď rodinný domek nebo obecní byt; k jeho většinovému vybavení patřila barevná televize, lednička, mrazák, automatická pračka i kazetový magnetofon. Většina domácností měla také osobní automobil.⁸¹

⁷⁹ Podle průzkumu GfK za únor a březen 1993 vykonávalo jednoduché nebo středně odborné zaměstnání 56 000 z 99 000 ekonomicky aktivních posluchačů stanice. Druhou nejzastoupenější zaměstnaneckou skupinou byli kvalifikovaní dělníci a mistři (17 000), dále zaměstnanci se samostatnou odpovědností (12 000), soukromí podnikatelé (8 000), zaměstnanci ve vedoucích pozicích (3 000) a nekvalifikovaní dělníci (3 000). 53 000 posluchačů naopak nebylo ekonomicky aktivních, šlo zejména o studenty. Media Projekt uplatňoval odlišnou kategorizaci: podle výsledků za první pololetí roku 1995 mělo Radio Faktor rozvrstvení následující: rutinní nemanuální pracovníci (26 000), nekvalifikovaný dělník (20 000), nižší profesionál (11 000), kvalifikovaný dělník (9 000), soukromý podnikatel (8 000), vyšší profesionál (3 000). GfK. *Regionální výzkum poslechovosti rozhlasových stanic v České republice*; SKMO. Mediaprojekt 1. 1. – 30. 6. 1995. Archiv Radia Faktor.

⁸⁰ SKMO. Mediaprojekt 1. 4. 1995 – 30. 9. 1995. Archiv Radia Faktor.

⁸¹ Tamtéž; GfK, *Regionální výzkum poslechovosti rozhlasových stanic v České republice*.

Ačkoliv byl podle oslovených narátorů před rokem 1989 v regionu velmi rozšířený příjem zahraničních (převážně rakouských) rozhlasových a televizních stanic, je zřejmé, že tato praxe se v devadesátých letech s nástupem soukromých vysílatelů změnila. Podle průzkumu GfK z února a března 1993 sledovalo televizní vysílání 134 000 z 152 000 posluchačů Radia Faktor, jen 39 000 sledovalo kromě českých i některá zahraniční média. Zahraniční rádia poslouchalo pouze 4 000 posluchačů Faktoru.⁸² Podle téhož výzkumu bezmála polovina posluchačů stanice četla bulvární deník Blesk (61 000), podstatně méně byly zastoupeny deníky MF Dnes (35 000) a Rudé právo (19 000).⁸³

Hitparáda Rádía Faktor – rozbor repertoáru

Vývoj hudební dramaturgie českých rádií v devadesátých letech se podle Josefa Vlčka rozděluje do tří fází: 1) Tu první charakterizovala fascinace možností vysílat něco jiného, než co doposud prezentoval státní rozhlas; v tomto směru soukromá rádia v počátcích devadesátých let stavěla na klasickém rocku stejně jako na toleranci posluchače k různorodým hudebním žánrům. Vzhledem k tomu, že s uvedenou tolerancí pracovala především francouzská rádia (takové médium v Česku od roku 1991 představovala průkopnická pražská stanice Evropa 2 původně vlastněná firmou Lagardère Active Radio International), Vlček v této souvislosti hovoří o fázi francouzské. 2) Druhou fází charakterizoval přesun zájmu k dění na angloamerické, především však anglické hudební scéně, kdy v programech začal dominovat soudobý rock (Sting, Phil Collins a „desítky britských kytarovek“) a kdy se objevily první signály taneční hudby. Anglická fáze podle Vlčka trvala zhruba do roku 1995. 3) Následující německou fází charakterizovalo pronikání evropské hudební produkce na světový trh a rostoucí vliv německého a českého gramofonového průmyslu. Zde ovšem platilo, že pro řadu velkých gramofirem představoval malý a „chudý“ český trh pouze extenzi trhu německého, z čehož pramenil tlak na to, aby česká scéna akceptovala německé (anglicky zpívající) interprety. Důležitou součástí této strategie byla i podpora domácí (české a českojazyčné) produkce, která v tomto smyslu neměla konkurovat nabídce cizojazyčné populární hudby z ciziny. Zbývá dodat, že rovněž v důsledku této strategie zaznamenala česká hudba v rozhlasovém vysílání po roce 1995 výrazný kvantitativní rozvoj.⁸⁴ Naznačené tendence lze registrovat také v hudební dramaturgii Radia Faktor, byť si jihočeská stanice současně zachovávala jistá specifika definovaná právě vazbou k regionální scéně.

Radio Faktor od počátku kladlo velký důraz na zpravodajství a publicistiku a v prvních měsících vysílalo dokonce pořad o poezii. Dominantní byl ovšem

82 Tamtéž.

83 Tamtéž.

84 VLČEK 1999, s. 299–316 (viz pozn. 6).

zájem o populární hudbu, který ředitel Ladislav Faktor deklaroval také ve svých plánech po legalizaci stanice v roce 1991.⁸⁵ Těžiště hudebního vysílání původně spočívalo v anglofonním klasickém rocku (Led Zeppelin, Deep Purple, Pink Floyd, Frank Zappa aj.), ale prostor byl věnován také experimentálním odnožím rockové hudby, heavy metalu nebo jazzu. Uvedené žánry doprovázely exkurzy do československé alternativní a undergroundové scény (Precedens, Pražský výběr aj.), případně k nahrávkám amatérských i profesionálních jihočeských kapel (Oceán). Uvedený dramaturgický mix nebyl v dané době výjimkou a setkáme se s ním například u brněnského Rádia Hády, které začalo vysílat 24. února 1992; na jeho vlnách v prvních týdnech zněla hudba Boba Dylana, The Doors, Jimi Hendrix, Velvet Underground, King Crimson, Laurie Anderson, Talking Heads, Ivy Bittové, Precedens, Mňágy a Žďorp nebo skupiny Garáž.⁸⁶

Dominantní rámec rockového kánonu šedesátých a sedmdesátých let souvisel jednak s globální revivalovou vlnou (objevování rocku šedesátých let mladšími generacemi, ožívování kultovních souborů prostřednictvím projektů typu The Beatles Anthology z roku 1995 apod.), jednak jej určovaly osobní zájmy zakladatelů prvních soukromých rádií, jakým byl i Ladislav Faktor a jeho spolupracovníci. Ilustrativní je v tomto smyslu vzpomínka Bohuslava Čtveráčka na první setkání unie žadatelů o licenci k vysílání: „Sešli jsme se v Praze nebo u Prahy a já si tam pamatuju cimru plnou vlasáčů. Prostě za Prahu a za různý stanice přijížděli hlavně rockeři.“⁸⁷ V zemích bývalého východního bloku hrálo pochopitelně zásadní roli i dlouhodobé upozadování anglofonního rocku komunistickou státní kulturní politikou.

Ladislavem Faktorem často zdůrazňovaná naprostá „západnost“ v prvo počátcích Radia Faktor vylučovala výraznější uplatnění československé hudební produkce. Také tento fakt zapadal do obecného trendu, který se odrazil i v koncepci Evropy 2. Ta v prvních letech po svém založení českou hudbu nehrála vůbec, což ředitel stanice Michel Fleischmann vysvětloval slovy: „Our audience does not want local music. They reject it. We will try to implement some of it little by little. Anglo-Saxon music is for the moment the most wanted because they [the public] have been starved for it and it has no conflicting meanings.“⁸⁸ Fleischmann narážel nejenom na „oposlouchanost“ československé pop music z doby, kdy byla její dominance ve vysílání státních médií předepsána administrativní normou,⁸⁹ ale také na vztah jejich nejviditelnějších tváří ke komunistické kulturní politice, který negativně vnímali zejména zástupci

85 (VIE, AKL) 1991 (viz pozn. 17).

86 Jiří ŠVÉDA: *To jsou ale grády!* Český deník, 3. 10. 1992.

87 Rozhovor s Bohuslavem Čtveráčkem, 13. 1. 2021. Archiv P. Šrajera.

88 EL: *Czech's Europa 2 Converts To Local Programming*. Music & Media, 13. 7. 1991.

89 Poměr československé a zahraniční produkce se v Československém rozhlasu po většinu času pohyboval v poměru 80 ku 20. Vlivem změn ve vedení instituce se tento poměr krátce před revolucí vyrovnal. Srov. Peter BELOHLAVEK: *Erasure Play Prague*. Music & Media, 18. 11. 1989.

rocku. Jediným striktním pravidlem jinak nespoutané hudební dramaturgie začínajícího Radia Faktor byl v tomto směru zákaz „Gottů a Vondráčkových“.⁹⁰ Pokud už se uvedení umělci ve vysílání prvních soukromých rozhlasových stanic objevovali, pak jako předmět zesměšňování (například v pořadu Strašidelný zámek na Radiu 1).⁹¹

V důsledku této situace českou scénu v programech soukromých rádií na počátku devadesátých let nakrátko nahrazovali folkoví písničkáři nebo rockové kapely, které čerpaly z „opozičního“ postavení (ať už skutečného nebo pouze domnělého). Nastíněný postoj k české hudbě se měnil zejména ve druhé polovině dekády. Dokazuje to případ pražského Radia Country, které si mezi lety 1995 a 1997 drželo pozici nejposlouchanější pražské rozhlasové stanice. Z následných průzkumů přitom vyšlo najevo, že za oblibou stanice nestojí tolik žánr, který má v českém prostředí specifickou historii, ale spíše skutečnost, že podstatná část písní byla v češtině.⁹² Na českém repertoáru později úspěšně postavila svou dramaturgii rádia jako Blaník nebo Impuls, která (spolu se zábavnými pořady TV Nova) vrátila do popředí zájmu také představitele českého popu sedmdesátých a osmdesátých let.

Přesnou podobu hudební dramaturgie Radia Faktor z prvních let jeho existence neznáme, neboť se původní programy nedochovaly. Nicméně víme, že vkus jednotlivých diskžokejů byl poměrně různorodý. Už v rámci původního ilegálního vysílání začínaly krystalizovat specializované žánrové bloky: Bohuslav Čtveráček se orientoval na jazz, Bedřich Synek na heavy metal, Radek Diviš na nezávislý rock a brit pop, Jaroslav Hastík pouštěl funky a Vladimír Kostínek oldies. Samotný Ladislav Faktor sice nevysílal, ale pro potřeby programu poskytl svoji sbírku s deskami Beatles a Pink Floyd.⁹³ Důraz na rockovou hudbu v rádiu zůstával po velkou část devadesátých let a ještě v roce 1995 stanice svůj formát definovala jako Rock/AC,⁹⁴ tedy jako kombinaci rocku a „Adult Contemporary“.

Druhá uvedená kategorie představovala „nejmasovější nenáročný formát založený na popové muzice s výjimečnými přesahy do softrocku nebo velmi lehké taneční hudby.“⁹⁵ Takový typ stanice byl koncipován například jako ku-

90 Rozhovor s Ladislavem Faktorem, 28. 8. 2020. Archiv P. Šrajera.

91 Srov. Jan BLÜML: *Rozbor tematiky písní československého popu let 1962–1990 s přihlédnutím k problémové kategorii „normalizační pop“*. Acta Musei Nationalis Pragae – Historia 74 (2020), č. 3–4, s. 5–23; Jan BLÜML: *The Music Mainstream in Communism Revisited: A Corpus Analysis of Czechoslovak Pop Lyrics (1962–1991)*. Journal of Contemporary Central and Eastern Europe (2022), DOI: 10.1080/25739638.2022.2089384

92 DĚDEK – VLČEK 2012, s. 189 (viz pozn. 53).

93 Rozhovor s Petrem Jungmannem, 24. 9. 2020. Archiv P. Šrajera.

94 *M & M Airplay*. Music & Media, 3. 6. 1995.

95 *Malý lexikon rozhlasových formátů*. In: https://www.radiotv.cz/p_radio/r_program/maly-lexikon-rozhlasovych-formatu/ [cit. 28. 3. 2022]; Holger SCHRAMM – Matthias HOFER: *Musikbasierte Radioformate*. In: Musik im Radio. Holger Schramm (Ed.), Wiesbaden: VS Verlag, 2008, s. 113–134.

lisa k práci, obsah vysílání tedy neměl posluchače rozptylovat nebo rušit.⁹⁶ Z toho důvodu součástí AC formátu nebyly okrajové hudební žánry, což potvrzoval i jeden ze sloganů Radia Faktor „Hudba bez extrémů“. Dále se formát vyznačuje středně širokým playlistem postaveným na největších hitech posledních deseti až dvaceti let (důležitou součástí jsou písně z mládežnické stanice), kde jsou nové hity zařazovány opatrně s několikátýdenním zpožděním proti rádiím CHR (Contemporary Hit Radio) založeným na vysoké rotaci aktuálních hitparádových hitů. Další charakteristikou formátu AC byl ohlas u široké vrstvy posluchačů a díky tomu i vyšší pozice v žebříčcích průzkumů poslechovatelnosti.⁹⁷ Právě z toho důvodu šlo po většinu devadesátých let o nejrozšířenější rozhlasový formát nejen u nás, ale i v širším evropském regionu; vzhledem k nižší hudební specifičnosti uvedeného formátu vznikla také řada jeho úžeji vymezených podvariant jako Hot AC (blížíci se CHR), Soft AC, Euro AC, Oldies AC nebo Rock AC, jako v případě Radia Faktor.⁹⁸

Podrobnější údaje k repertoárové skladbě vysílání Radia Faktor jsou k dispozici až od března 1993, kdy regionální deník Českobudějovické listy začal přetiskovat výsledky Hitparády Radia Faktor. Ačkoliv je jasné, že uvedená hitparáda představovala specifickou část hudebního vysílání daného média, jako taková může sloužit jako sonda do žánrové a repertoárové nabídky (a potažmo i posluchačských preferencí) dobové privátní rozhlasové praxe. Právě v tomto smyslu je koncipován i následující rozbor.

Prakticky každé soukromé rádio devadesátých let mělo svou hitparádu, případně i několik. Spolu s písničkami na přání nebo soutěžemi šlo o velmi populární formát, protože se do něj v řadě případů mohli posluchači zapojit svým hlasováním. Právě tento typ pořadů si posluchači zároveň často nahrávali. Jednotlivé rozhlasové žebříčky se ovšem v mnohém lišily. Jedním typem byly licencované zahraniční pořady: například v roce 1992 Radio Faktor ze stanice Hlas Ameriky přebíralo žebříčky Casey's Top 40 a American Country Countdown;⁹⁹ podobně vysílalo rádio Vox country hitparádu podle magazínu Billboard.¹⁰⁰ Dále šlo o žebříčky reflektující prodejnost hudebních nosičů v tuzemsku: oficiální českou hitparádu tohoto charakteru začala na začátku roku 1996 zveřejňovat česká pobočka IFPI (International Federation of the Phonographic Industry); žebříček původně vycházel z dat 64 obchodů¹⁰¹ a jeho rozhlasovou podobu vysílala Evropa 2. Specifický charakter měly žebříčky domácích začínajících skupin (Demoparáda na Radioclubu Ústí nad Labem).

96 Björn, STACK. *Konzeption und Gestaltung von AC-Formaten*. In: Musik im Radio. Holger Schramm (ed.), Wiesbaden: VS Verlag, 2008, s. 167–179.

97 *Malý lexikon rozhlasových formátů*; SCHRAMM – HOFER 2008, s. 113–134 (viz pozn. 95).

98 SCHRAMM – HOFER 2008, s. 113–134 (viz pozn. 95).

99 *Rozhlas*. Jihočeská pravda, 7. 3. 1992.

100 Petra LOUNKOVÁ: *Ostrý zvuk a dobrý odraz*. Lidová demokracie, 5. 9. 1992.

101 Ramon DAHMEN: *Breakin' & Entering*. Music & Media, 13. 4. 1996.

Oblíbeným formátem devadesátých let byly také hitparády zaměřené na oldies. Takovou na Faktoru uváděl Vladimír Kostitřas pod názvem Kostitřas: jeden z nejdéle vysílaných pořadů v historii rádia zahrnoval písně ze šedesátých let (s přesahy do předcházející a následující dekády) s vyšším zastoupením československé hudby, než tomu bylo v proudovém vysílání. Kostitřas byl natolik úspěšný, že na jeho motivy vznikl v prosinci 1995 stejnojmenný klubový pořad, pořádaný každý týden v budějovickém Kulturním domě Slavia.¹⁰² „Tam chodili i mladý. To se mi na tom strašně líbilo. Že on hrál čtyřicet padesát let starou muziku a chodili tam puboši a mladý řídit,“ vzpomíná Daniel Kopál.¹⁰³ Jeho slova potvrzuje i anketa Českobudějovických listů mezi studentkami Střední zemědělské a rodinné školy v Nových Hradech, které prý své kapesné utrácejí nejvíce na diskotéky, z nichž tou nejoblíbenější je právě Kostitřas.¹⁰⁴

Nejrozšířenější formát rozhlasového žebříčku byl nicméně založen na aktuálních hitech. V tomto smyslu byly pro české dramaturgy stěžejní podobně koncipované zahraniční hitparády, které se posléze formálně i obsahově přenášely do domácího prostředí. Dramaturgové Radia Faktor měli z podstaty geografie jižních Čech blízko k sousedním německojazyčným médiím, což v širších souvislostech potvrzuje i Petr Jungmann: „Já jsem měl tu výhodu, že bydlím tady u hranic. Měl jsem rádio se západní normou a Ö3 bylo to nejlepší, co jsem kdy slyšel. Tam samozřejmě měli i American TOP 40, který uváděl podle mě nejlepší moderátor všech dob Casey Kasem. Vždycky jsem toužil být jak on a pouštět muziku jako on. Hrát opravdu ty charty, první až dvacátý místo, ty nejlepší kousky. Lidi jako Kasem to dokázali krásně zabalit, krásně prodat. Hrozně jsem pak prožíval tu americkou pop rockovou scénu a samozřejmě i dobrý Evropany a všechny ty U2, Depeche Mode, A-ha a podobně.“¹⁰⁵

Aktuální hity vycházející ze zahraničních „charts“ prezentovala také Hitparáda Radia Faktor, kterou po většinu devadesátých let připravoval právě Jungmann. Počátky žebříčku spadají do roku 1992.¹⁰⁶ Hitparáda se vysílala každý čtvrtek mezi 20:00 a 22:00 a v průběhu týdne se ještě dvakrát reprízovala, což potvrzuje její důležitou roli v programu rádia. Podle Jungmannových vzpomínek byl pořad ve své době v regionu opravdu velmi populární: „Každý, kdo by chtěl dělat rádio, tak mi musí závidět, protože na tu Hitparádu lidi posílali třeba 1200 nebo 1300 hlasů na každé vydání. Oni fakt napsali korespondák nebo dopis a fakt to poslali. Byly to neuvěřitelné emoce, který z toho šly. Tu Hitparádu jsem připravoval celý čtvrtek, celý den jsem musel čárkovat hlasy, třeba deset hodin.“¹⁰⁷ Jungmann zároveň zdůrazňoval, že pořadí v Hitparádě

102 (MT): *Party oldies*. Českobudějovické listy, 30. 11. 1995.

103 Rozhovor s Danielem Kopálem, 9. 9. 2020. Archiv P. Šrajera.

104 (MP): *Milovnice Kostitřasu šetří na vlastní svatbu*. Českobudějovické listy, 4. 12. 1996.

105 Rozhovor s Petrem Jungmannem, 24. 9. 2020. Archiv P. Šrajera.

106 Rozhovor s Petrem Jungmannem, 24. 9. 2020. Archiv P. Šrajera.

107 Rozhovor s Petrem Jungmannem, 24. 9. 2020. Archiv P. Šrajera.

vycházelo striktně z počtů hlasů posluchačů – v tomto smyslu narážel na dobovou nekalou praxi upravování výsledků v rámci pořadů toho typu „podle potřeby“ dramaturgů, případně i spolupracujících vydavatelství.¹⁰⁸

Žebříček se skládal z dvaceti písní seřazených podle hlasování posluchačů a pěti neumístěných novinek. Pro jejich výběr byly pro Jungmanna klíčové žebříčky ze Spojených států, Velké Británie, Německa a Rakouska: „Samozřejmě, že hitparády jsme všude študovali. Jakmile tam něco vylítlo na pátý místo, tak jsme to museli mít.“¹⁰⁹ Nezastupitelnou úlohu měl pro rozhlasové dramaturgy britský časopis *Music & Media* (vycházející v letech 1984 až 2003), který evropským rozhlasovým pracovníkům na týdenní bázi poskytoval servis ve formě desítek světových hudebních žebříčků a textů reflektujících aktuální trendy v oboru.¹¹⁰

Následující rozbor vychází z výsledků Hitparády Radia Faktor v průběhu čtyř let od 25. března 1993 do 27. března 1997.¹¹¹ Ve sledovaném období se v žebříčku objevilo celkem 1 038 různých písní od 552 interpretů. Zahraniční písně se zde průměrně objevovaly dva měsíce po svém původním vydání.¹¹² Jak už bylo několikrát řečeno, zahraniční produkce v programu Radia Faktor dominovala: nejvíce písní uvedených v Hitparádě pocházelo od interpretů z Velké Británie (365, tedy 35,16 %) a Spojených států (299, tedy 28,8 %). Další teritoria byla zastoupena o poznání nižším počtem písní: Německo (57, tedy 5,49 %), Švédsko (33), Irsko (27), Kanada (24), Austrálie (18), Itálie (17), Nizozemí (12), Slovensko (9), Jamajka (8), Norsko (8), Švýcarsko (5), Dánsko (4), dvěma písněmi bylo zastoupeno Rakousko, Belgie, Španělsko, Francie, Island a Trinidad a Tobago, jednou písní Kuba, Etiopie, Nový Zéland, Senegal a Zimbabwe (**Graf 3**). Písní českých interpretů bylo do Hitparády nasazeno 135; podíl domácí produkce tedy představoval třináct procent celkového počtu písní (**Graf 4**). Pozoruhodné jsou proporce písní z hlediska jazyka jejich textů: převládá angličtina (896, tedy 86,31 %), následuje čeština (130, 12,52 %); další jazyky jsou zastoupené pouze v řádu nižších jednotek: slovenština (5), italština (2) a španělština (2).

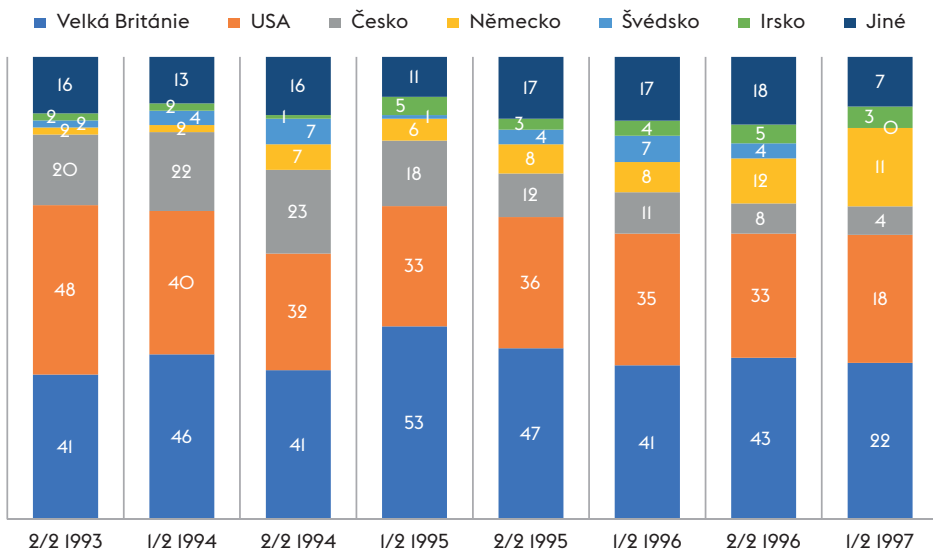
108 Anna NOVÁKOVÁ: *Transformace pardubického rozhlasového vysílání po roce 1989 (se zvláštním zřetelem k rádiu Profil)*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra mediálních studií, 2010, s. 93.

109 Rozhovor s Petrem Jungmannem, 24. 9. 2020. Archiv P. Šrajera.

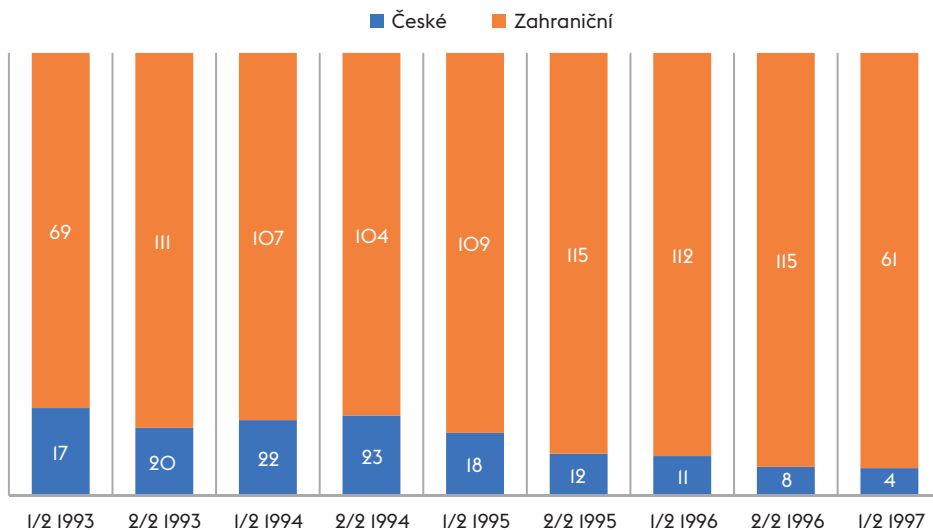
110 O významu tohoto média na česká rádia se zmiňuje také Josef VLČEK 1999 (viz pozn. 6) nebo Jiří FUKAČ 1998, s. 34–35 (viz pozn. 3).

111 Ve sledovaném období se opakovaně stalo, že Hitparáda v daném týdnu v tisku nevyšla, popřípadě byly otištěny výsledky předchozího týdne. V analýze tedy zcela chybí výsledky tří týdnů, výsledky dalších devíti nejsou kompletní. Počet písní za jednotlivá období: za rok 1993 217 písní, 1994 256, 1995 254, 1996 246, a v prvních třech měsících roku 1997 65 skladeb.

112 Data vydání písní se prostřednictvím portálů Discogs.com a Wikipedia.org podařilo dohledat k 497 písním. Průměrný rozdíl mezi vydáním a zařazením do Hitparády je 63,87 dnů. Tento výsledek ale může být zkreslený: v některých případech se pracovalo s datem vydání dlouhohrající nahrávky, ze které píseň pocházela, v mnoha případech vyšel singl v několika verzích, případně na jiných územích s odlišným datem vydání. Nejen z těchto důvodů je nutné brát výsledný údaj pouze jako orientační.

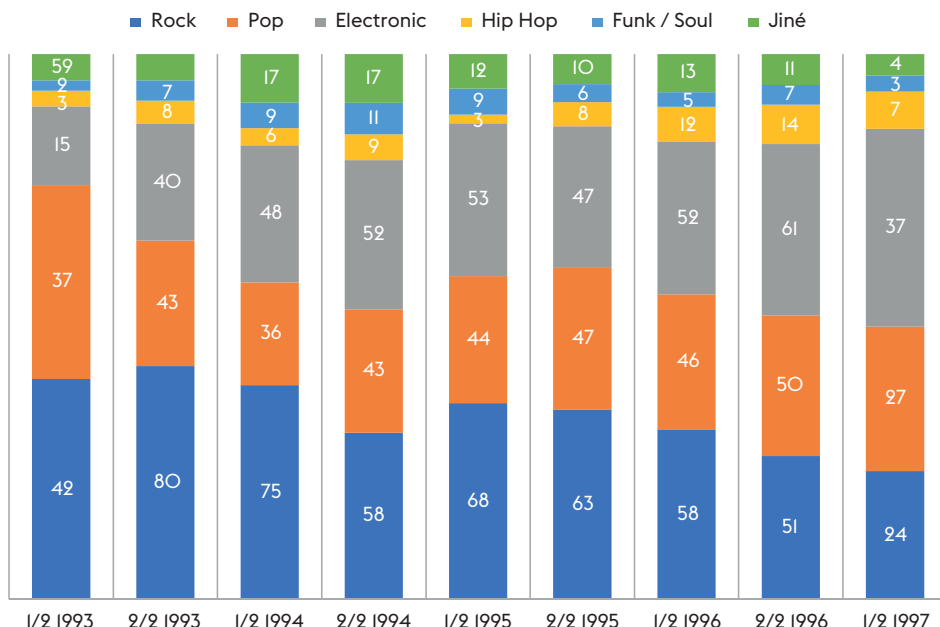

Graf 3 Zastoupení písní v Hitparádě Radia Faktor (v absolutních číslech) podle země původu v jednotlivých pololetích sledovaného období (březen 1993 – březen 1997). Položka „Jiné“ zahrnuje výrazně menšinově zastoupená teritoria (Kanada, Austrálie, Itálie, Nizozemí, Slovensko, Jamajka, Norsko, Švýcarsko, Dánsko, Rakousko, Belgie, Španělsko, Francie, Island, Trinidad a Tobago, Kuba, Etiopie, Nový Zéland, Senegal, Zimbabwe).

Graf 4 Poměr písní české a zahraniční provenience v Hitparádě Radia Faktor (v absolutních číslech) v jednotlivých pololetích sledovaného období (březen 1993 – březen 1997).

Graf 5 Zastoupení žánrů v Hitparádě Radia Faktor (v absolutních číslech) v jednotlivých pololetích sledovaného období (březen 1993 – březen 1997). Položka „Jiné“ zahrnuje pouze minimálně zastoupené žánry (Reggae, Stage & Screen, Blues, Jazz, Latin, Musical, Folk / World / Country a Classical). K jedné písni mohlo být přiřazeno i více žánrových kategorií.

Dvě písni jsou pouze instrumentální a v jednom případě se nepodařilo jazyk identifikovat.¹¹³

Vypovídající je rovněž zastoupení hudebních žánrů (**Graf 5**), k jejichž klasifikaci využíváme terminologii autoritativního webu Discogs.com (k jedné písni může být přiřazeno i několik žánrových kategorií): nejvyšším počtem písni je zastoupen rock (519, tedy rovných 50 %), následuje elektronická hudba (405) a pop (373). Menšinově byly zastoupeny také hip hop (70), funk/soul (59), reggae (38), stage & screen (22), folk/world/country (16), blues (8), jazz (6). Klasifikaci je možné dále rozšířit na 118 různých subžánrů; k těm nejčastějším patřily pop rock (247), house (224), euro house (121), synth-pop (118) a alternativní rock (80).

Někteří interpreti se během sledovaného období čtyř let v Hitparádě objevili opakovaně; nejvyšší počet písni měli East 17 (12 písni), Pet Shop Boys (10), Madonna (9), Michael Jackson (9), Roxette (9), R.E.M. (8), Aerosmith (7), Erasure (7), Prince (7), Shalom (7), Sting (7), Take That (7), The Cranberries (7), Ace of Base (6), Bon Jovi (6), Boyzone (6), Céline Dion (6), Elton John (6), Janet Jackson (6), Let Loose (6), Mariah Carey (6), Queen (6), Soul Asylum (6), Tina

113 Deep Forest – *Forest Hymn* (1993).

Turner (6), U2 (6), Alanis Morissette (5), Blur (5), Bryan Adams (5), Elton John (5), Lucie (5), Lucie Bílá (5), Masterboy (5), Pulp (5), Sheryl Crow (5), Simply Red (5), Whigfield (5), Yo Yo Band (5).¹¹⁴

Pokud si promítneme obsah Hitparády Radia Faktor na časovou osu, je možné zčásti pozorovat vývoj, který rámcově odpovídá citovaným tezím Josefa Vlčka o proměnách hudební dramaturgie soukromých rádií v Česku devadesátých letech. Zatímco na přelomu let 1993/1994 tvořila Hitparádu přibližně ze sedmdesáti procent hudba angloamerické provenience, od poloviny deváté dekády se tento poměr snížil ve prospěch evropské kontinentální hudební produkce zejména německého původu – připomeňme, že o období od konce roku 1995 Josef Vlček hovoří jako o „německé fázi“.¹¹⁵ Zatímco v roce 1993 evidujeme v Hitparádě tři písně z Německa, v roce 1994 jich bylo devět, v roce 1995 třináct, v roce 1996 dvacet a uvedený trend pokračoval i v následujících letech. Německo se tak ve druhé polovině devadesátých let dostalo s počtem písní za Velkou Británií a Spojené státy a před Českou republiku, jejíž hudební produkce v závěru sledovaného období naopak výrazně klesala: 1993 (37 českých písní), 1994 (45), 1995 (30), 1996 (19). V tomto smyslu se jihočeské rádio obecnému trendu naopak vymykalo.¹¹⁶

Proměňovalo se také žánrové zastoupení. Zejména v počátku sledovaného období byl nejméně zastoupen rock, a to někdy i z více než padesáti procent, jeho dominance ale v průběhu let ochabovala: 1993 (122 z celkových 217 písní), 1994 (133 z 256 písní), 1995 (131 z 254 písní), 1996 (109 z 246 písní). Tento pokles byl vyvažován nárůstem skladeb z oblasti elektronické hudby: 1993 (55 písní), 1994 (100), 1995 (100), 1996 (113). Uvedené tendence se pochopitelně propisovaly také do zastoupení subžánrů: zejména od přelomu let 1994/1995 ustupuje alternativní rock, hard rock i pop rock, a naopak roste popularita house, respektive euro house převážně německých interpretů jako Culture Beat, Mr. President nebo Captain Jack, pro které se Česká republika v této době stala jedním z nejdůležitějších exportních regionů.¹¹⁷

Dosavadní výčet sledoval charakteristiky písní a žánrů, které byly do Hitparády zařazovány hudebním dramaturgem. Podívejme se nyní blíže na rozhodování a vkus samotných posluchačů, a to prostřednictvím písní „nejúspěšnějších“ (**Tabulka 1**), ale i „nejméně úspěšných“. První množinu získáme na základě skladeb, které se v Hitparádě udržely maximální počet týdnů, respektive původně 14 týdnů a od roku 1994 pouze 11 týdnů. Tu druhou tvoří písně, které vypadly hned po prvním uvedení. Dodejme, že průměrně se skladby držely v Hitparádě okolo čtyř týdnů.

114 Do výčtu jsou započítány například také duety, ve kterých se daný interpret objevil.

115 VLČEK 1999 (viz pozn. 6).

116 Je ale samozřejmě nutné mít na vědomí, že obsah Hitparády nutně nemusel proporcionálně odpovídat celkovému obsahu hudebního vysílání Radia Faktor.

117 Christian LORENZ: ...And The (Euro) Beat Goes On. Music & Media, 28. 9. 1996.

Interpret	Skladba	Zařazeno	Žánr	Subžánr
1993				
Duran Duran	Ordinary World	08.04.1993	Rock, Pop	Soft Rock
Duran Duran	Come Undone	29.07.1993	Electronic, Pop	Synth Pop
Soul Asylum	Runaway Train	26.08.1993	Rock	Pop Rock
Mr. Big	Wild World	04.11.1993	Rock	Pop Rock
UB 40	(I Can't Help) Falling in Love With You	08.07.1993	Electronic, Reggae	Dub, Jungle, Reggae-Pop
Midnight Oil	My Country	29.04.1993	Rock	Alternative Rock
Sting	Fields Of Gold	23.09.1993	Rock	Pop Rock
Tears For Fears	Break It Down Again	22.07.1993	Rock, Pop	Pop Rock
Crowded House	Distant Sun	17.11.1993	Rock, Pop	Alternative Rock
4 Non Blondes	What's Up?	02.09.1993	Rock, Pop	Pop Rock
1994				
The Cranberries	Zombie	27.10.1994	Rock	Alternative Rock
Crash Test Dummies	Mmm Mmm Mmm Mmm	14.04.1994	Rock	Pop Rock
Wet Wet Wet	Love Is All Around	23.06.1994	Electronic, Rock, Stage & Screen	Soundtrack, Soft Rock, Synth-pop
Guns N' Roses	Since I Don't Have You	03.03.1994	Rock	Pop Rock
Robert Palmer	Know by Now	18.08.1994	Rock	Pop Rock
Rolling Stones	Love Is Strong	28.07.1994	Rock	Classic Rock
R.E.M.	What's the Frequency, Kenneth?	22.09.1994	Rock, Pop	Alternative Rock
Pink Floyd	Take It Back	02.06.1994	Rock	
Aerosmith	Crazy	19.05.1994	Rock	Arena Rock
Buty	Mám jednu ruku dlouhou	22.12.1994	Rock, Folk, World, & Country, Stage & Screen	Folk Rock, Soundtrack, Avantgarde, Indie Rock
1995				
Ozzy Osbourne	Perry Mason	23.11.1995	Rock	Hard Rock, Heavy Metal
Soul Asylum	Misery	08.06.1995	Rock, Stage & Screen	Grunge
Duran Duran	Perfect Day	09.03.1995	Electronic, Rock, Pop, Classical	Pop Rock, Synth Pop
R.E.M.	Tongue	31.08.1995	Rock, Pop	Alternative Rock
Sinéad O'Connor	Thank You for Hearing Me	26.01.1995	Electronic	Breakbeat, Tribal, Techno
R.E.M.	Strange Currencies	08.06.1995	Rock	Alternative Rock
Nirvana	About A Girl	19.01.1995	Rock	Acoustic, Grunge
Take That	Back for Good	13.04.1995	Rock, Pop	Ballad, Pop Rock
Oasis	Whatever	16.02.1995	Rock, Pop	Brit Pop, Indie Rock
The Connelis	'74-'75	11.05.1995	Rock	Pop Rock

Interpret	Skladba	Zařazeno	Žánr	Subžánr
1996				
Joan Osborne	One of Us	07.03.1996	Rock	Alternative Rock
Alanis Morissette	Ironic	28.06.1996	Rock, Pop	Alternative Rock, Pop Rock
Alanis Morissette	Head Over Feet	26.09.1996	Rock	Alternative Rock, Pop Rock
Fools Garden	Lemon Tree	28.03.1996	Electronic, Rock	Soft Rock, Pop Rock
Scooter	Break It Up	05.12.1996	Electronic, Rock, Pop	Progressive House, Downtempo, Ballad
Ozzy Osbourne	See You on the Other Side	22.02.1996	Rock	Heavy Metal
Backstreet Boys	Quit Playing Games	21.11.1996	Pop	Ballad
Královna Rút	Kam to kráčíš	22.08.1996	Pop, Musical	
Green Day	Stuck With Me	04.01.1996	Rock	Alternative Rock, Pop Punk
Suggs	Cecilia	06.06.1996	Electronic	House, Synth-pop, Disco

Tabulka I Deset nejúspěšnějších skladeb Hitparády Radia Faktor za roky 1993–1996. Tento seznam reflektuje jak počet týdnů, po které se skladby v Hitparádě udržely, tak jejich umístění v žebříčku.

Skladeb, které v hitparádě vydržely maximální počet týdnů (na různých pozicích žebříčku), bylo za sledované období celkem 181: 1993 (41), 1994 (44), 1995 (40), 1996 (53), za první tři měsíce roku 1997 šlo o tři skladby. Z hlediska žánrů zde dominoval rock, a to na úrovni 70 procent (126 písní), ačkoliv v množině všech písní v Hitparádě zastupoval pouze 50 procent. Vyšší zastoupení mezi nejúspěšnějšími skladbami měly také rockové subžánry jako pop rock (62 %) a alternativní rock (36 %). Elektronická hudba měla v klastru nejúspěšnějších písní pouhých 26 procent (47 písní), ačkoliv v celkovém počtu nasazených skladeb to bylo 40 procent. K nejžádanějším skupinám patřili R.E.M., jejichž sedm (z celkem osmi nasazených) písní se v žebříčku udrželo jedenáct a více týdnů. Následovaly kapely Bon Jovi a The Cranberries (6 písní), Roxette a U2 (5), dále Alanis Morissette, Duran Duran, Oasis a Soul Asylum (4), Ace of Base, Aerosmith, Blur, Buty a Sting (3). Převaha rockově zaměřených interpretů je patrná i z tohoto výčtu.

Výsledky Hitparády Radia Faktor je možné porovnat se zahraničními „charts“, publikovanými v citovaném magazínu Music & Media. Ten kompiloval několik žebříčků reflektujících populární písně nejčastějších rozhlasových formátů. Nejvyšší shoda zde pochopitelně panuje s hitparádou „Adult Contemporary Europe TOP 25“, která byla kompilována na základě playlistů evropských hudebních stanic se zaměřením na soft pop/rockový zvuk pro posluchače ve věku 25–49 let, tedy s formátem AC, který mělo zčásti také Radio Faktor. Například 22 z 25 nejúspěšnějších písní „Adult Contemporary Europe TOP 25“ za rok 1995 najdeme i v Hitparádě Radia Faktor: dvanáct z nich se

minimálně jednou dostalo na jedno z prvních pěti míst, osm z nich zůstalo v žebříčku po maximální dobu jedenácti týdnů.¹¹⁸

Pokud bychom vycházeli z předpokladu, že písně, které se v Hitparádě Radia Faktor ukázaly jako nejoblíbenější, zněly nejčastěji také v proudovém vysílání rádia, je možné výsledky porovnat také se žebříčky nejhranějších skladeb rozhlasových stanic dalších zemí, které časopis *Music & Media* také zveřejňoval. Ve výročních žebříčcích za rok 1995 můžeme vidět největší shodu výsledků Hitparády Radia Faktor s žebříčky dvaceti nehranějších skladeb rádií Skandinávie (19 z 20 písní tohoto žebříčku bylo zařazeno i do Hitparády Radia Faktor, 7 z nich vydrželo po dobu 11 týdnů, 12 z nich minimálně jednou obsadilo první až páté místo) a německy mluvících zemí (také zde se žebříček překrývá v 19 písních, z nichž 6 bylo v Hitparádě Faktoru po maximálních 11 týdnů a 11 z nich alespoň jednou obsadilo první až páté místo). Naopak k nejmenší shodě dochází při srovnání s Holandskem (shodných 9 z 20 skladeb) a Španělskem (8 z 20). Do určité míry je tedy možné potvrdit tezi Josefa Vlčka o napojení českého hudebního průmyslu právě na ten německý.

Zastavme se také krátce u písní nejméně úspěšných, kterých bylo ve sledovaném období celkem 335: 1993 (86), 1994 (84), 1995 (78), 1996 (78) a devět za první čtvrtletí roku 1997. Zastoupení žánrů zde koreluje s výsledky nejuspěšnějších písní, přičemž se potvrzuje, že větší pravděpodobnost, že se skladba v žebříčku uchytí, měly skladby rockové (na rozdíl od elektronické hudby a popu). K nejméně úspěšným interpretům patřili Erasure, jimž se do žebříčku nedostaly hned čtyři písně ze sedmi nasazených, čtyři písně z pěti nasazených neuspělo skupině Yo Yo Band, dále lze zmínit interprety jako Let Loose (tři neúspěšné z šesti nasazených), Taylor Dayne (tři ze tří nasazených) nebo Whitney Houston (tři z pěti nasazených). K tomuto ukazateli nicméně dodejme, že je tvořen částečně i velmi oblíbenými interprety, u nichž byla z pozice dramaturgů tendence zkoušet více písní, čímž pochopitelně vznikala větší možnost nepřijetí některé z nich (příkladem jsou East 17, kterým sice dvě písně zcela propadly ovšem z celkového počtu dvanácti nasazených).

Jak už bylo řečeno, v Hitparádě převažovala zahraniční tvorba. Z té české se v žebříčku ve sledovaném období objevilo celkem 135 písní od 78 interpretů, což představovalo třináct procent z celkového množství. Navzdory obecnému narůstání tuzemské produkce ve vysílání českých médií v druhé polovině devadesátých let pozorujeme v Hitparádě Radia Faktor spíše opačný trend, který končí v prvním kvartálu 1997 hodnotou pouhých sedmi procent pro českou hudbu. Celkem 53 českých písní bylo vyřazeno již po jednom týdnu, což je zhruba o deset procent více než v případě korpusu všech skladeb. I mezi českými skladbami nicméně najdeme ty (celkem 19), které se v Hitparádě na

118 Pro srovnání, v případě obdobných výsledků „European Dance Radio TOP 25“ se výroční žebříček za rok 1995 překrýval pouze u osmi písní, z nichž polovina z Hitparády Radia Faktor vypadla hned po prvním týdnu. *European Dance Radio 1995*. *Music & Media*. 23. 12. 1995.

Interpret	Píseň	Nej. Místo	Nasazeno	Žánr	Subžánr
Královna Rút	Kam to kráčíš	1	22.08.1996	Pop, Musical	
Buty	Mám jednu ruku dlouhou	1	22.12.1994	Rock, Folk, World, & Country, Stage & Screen	Folk Rock, Soundtrack, Indie Rock
Buty	František	1	07.12.1995	Rock, Folk, World, & Country	Folk Rock, Soft Rock, Pop Rock
BSP	Země vzdálená	1	29.09.1994	Rock, Pop	Pop Rock
He-Band	Jé Jé	1	01.06.1995	Reggae	
Lucie	Amerika	2	19.05.1994	Rock	Soft Rock
Fiction	Básníci ticha	2	13.04.1995	Rock	Alternative Rock, Indie Rock, Pop Rock
Lorien	Snad	2	30.09.1993	Electronic, Pop	Synth-pop
Shalom	Otázky	2	15.04.1993	Pop	Synth Pop
Shalom	Dech	2	10.02.1994	Electronic	Synth-pop
Wanastowi Wjegy	Nahá	3	25.03.1993	Rock	
Lucie	Sen	3	20.10.1994	Rock	Pop Rock
David Koller	Chci zas v tobě spát	4	05.08.1993	Rock	Pop Rock
Alice	Klidná	4	16.11.1995	Rock	Hard Rock
Kabát	Colorado	5	25.08.1994	Rock	Pop Rock
Fiction	Divnej pocit	6	27.10.1994	Rock, Pop	Alternative Rock, Indie Rock
Premier	Hrobař	6	23.02.1995	Rock	Soft Rock
Buty	Demáček	6	04.04.1996	Jazz, Rock, Folk, World, & Country	Folk Rock, Soft Rock, Pop Rock
Pestalozzi	Magdalénka	12	11.08.1994	Rock, Pop	Pop Rock

Tabulka 2 Písně českých interpretů, které v Hitparádě Radia Faktor ve sledovaném období zůstaly maximální dobu 11, resp. 14 týdnů. Pořadí v tabulce reflektuje umístění písní v žebříčku.

různých pozicích udržely maximální dobu jedenáct týdnů (**Tabulka 2**). Tyto skladby ukazovaly silné postavení představitelů „nového mainsteamu“, tedy pop-rockových skupin, které své kariéry začínaly před rokem 1989 a které v bezprostředních porevolučních letech dokázaly využít dočasný utlumení dosavadního středního proudu. Uvedený směr navazoval na „nový pop“ osmdesátých let a na přelomu dekády jej definovaly především soubory Lucie, Team a Žentour.¹¹⁹ Zmiňovaná Lucie, její frontman David Koller a dále personálně

¹¹⁹ Veronika KINDLOVÁ: *Punk a metal místo nekonfliktních popíkářů. Fenomémem devadesátých let byly hudební kluby*. In: <https://plus.rozhlas.cz/punk-a-metal-misto-nekonfliktnich-popikaru->

spřízněná kapela Wanastowi Vjegy patřily podle výsledků Hitparády mezi nejoblíbenější tuzemské interprety. Popularitě se těšili také umělci a skupiny jako Burma Jones, Proud, Pestalozzi nebo Janek Ledecký.

Mezi devatenácti nejoblíbenějšími českými skladbami jsou také zástupci regionální scény, kteří tvořili celkově 20 procent všech nasazených českých písní.¹²⁰ Jejich převážná část se rekrutovala z projektů členů českobudějovické skupiny Oceán (která se rozpadla v roce 1993): šlo o soubory Shalom, Lorien, Fiction a sólovou tvorbu Dušana Vozáryho, jejichž písně dohromady tvořily 15 z 27 skladeb interpretů spjatých s českobudějovickým regionem (byť v případě Oceánu, Shalom a Fiction operujících na celorepublikové úrovni). Je pozoruhodné, že vůbec nejoblíbenější česká píseň Hitparády byla skladba „Kam to kráčíš“ z dnes prakticky neznámého autorského muzikálu Královna Rút Ludka Kováče s účastí jihočeských hudebníků (Jitka Charvátová, Pavlína Jišová). Ta se opakovaně umístila na prvním (2x), druhém (4x) i třetím místě (2x), což byla u domácích písní spíše výjimka.

Závěr

Transformaci české mediální scény v postkomunistické éře teoretici ohraničují listopadem 1989 a únorem 1994, kdy začala vysílat televize Nova, první celostátní soukromá stanice ve střední a východní Evropě.¹²¹ V tomto období došlo ke vzniku nové mediální legislativy, která zavedla duální systém soukromého a veřejnoprávního rozhlasového a televizního vysílání, současně se transformoval obsah médií, vlastnické vztahy i poptávka a vznikl také reklamní trh. Používáme-li termín transformace, pak především ve smyslu přechodu ke komercializovaným, na tvorbu zisku orientovaným médiím.¹²² Právě v této době se formovala koncepce prvních soukromých rádií, jejichž program se z velké části opíral o populární hudbu. Takovou stanicí bylo i jihočeské Radio Faktor, jehož vývoj v devadesátých letech dobře ilustruje vztah podnikání v oblasti médií a populárně hudební scény, to vše s přihlédnutím k unikátní situaci raného postkomunismu, v níž mnohé kulturní fenomény, hudební žánry i společenské praxe nabývaly nových významů: například rock (alespoň pokud šlo o jeho mediální obraz) postupně ztrácel původní politické konotace a stával se komoditou, neoficiální šíření hudby přestávalo být automaticky chápá-

fenomenem-devadesatych-let-byly-8444820 [cit. 28. 3. 2022], dále viz Petr HRABALÍK: *Nový pop*. In: <https://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/clanky/170-novy-pop> [cit. 28. 3. 2022]

120 V některých případech dokonce docházelo ke „střetu zájmů“. Například frontman reggae skupiny He-Band Jiří Hebík byl totiž zároveň vedoucím hudebního oddělení rádia, ve kterém působil také Jan Vozáry (Oceán, Fiction, Lorien). Ve skupině Fiction zpívala Jitka Charvátová, která byla součástí rádia už od svých patnácti let.

121 BEDNAŘÍK – JIRÁK – KÖPPOVÁ 2019, s. 395–399 (viz pozn. 10).

122 Tamtéž, s. 410.

no jako osvěta, ale naopak jako kriminální akt, rozhlasoví publicisté ztráceli status arbitřů obecného vkusu a přepouštěli odpovědnost za náplň hudebního vysílání posluchačům apod.

Analýza vývoje hudební koncepce Radia Faktor naznačuje základní periodizaci komerčního rozhlasového vysílání devadesátých let, do níž se bezprostředně promítalo upevňování principů tržního hospodářství včetně posilování fenoménů, jakými byly konkurence, komercionalizace apod. Prvních několik let existence rádia se neslo ve znamení právní i dramaturgické živelnosti. Z hlediska hudební náplně je zde pozoruhodná především návaznost na předlistopadové diskotéky, konkrétně jde o angažování diskžokejů, kteří v době neexistence jakýchkoliv komplexnějších analýz publika měli nejlepší předpoklady odhadnout psychologii a vkus posluchačů. Tito diskžokejové současně přinášeli akcent na rockovou hudbu a její hodnotový diskurz, dále také zmiňovanou tradiční roli hudebních publicistů jako vychovatelů k dobrému vkusu. Petr Jungmann k této věci poznamenal: „Lidé nás poslouchali od rána do večera a když tam osm moderátorů řeklo, že ta největší pecka, která kdy byla nahrána je Black and White Michaela Jacksona, tak ona tu Hitparádu vyhrála. Dneska byste mohl říkat, jak je kdokoliv dokonalej a skvělej a ti lidi si stejně budou hlasovat, jak chtěj. Byl to fenomén doby, tak do roku 1998, kdy jsme byli vlastně nositeli nějakého vkusu. Pak to začalo fungovat úplně jinak, už jsme to nebyli my, kdo dával lidem tu muziku, už si o tu muziku de facto říkali sami.“¹²³

Zhruba první třetinu devadesátých let charakterizovalo doznívání přístupů minulých let. Ty vycházely mimo jiné z inspirací Československým rozhlasem (původně monopolním), případně alternativními institucemi typu Jazzové sekce. Vypovídající jsou v tomto smyslu idealistické plány některých prvních domácích žadatelů o licenci k soukromému vysílání, jejichž kulturně osvětové ambice, pokud už byly realizovány, neměly šanci v novém systému přežít více než pár měsíců či let.¹²⁴ Bezprostřední porevoluční doba s krátkodobou vyšší popularitou některých okrajových žánrů v mnohých vyvolávala představu, že je možné komerční rozhlas orientovat k alternativní a undergroundové hudbě, tak jak o tom hovořil Ladislav Faktor v rozhovoru v roce 1991.¹²⁵ Jakákoliv „kvalitativní“ či „ideologická“ kritéria se však záhy ukázala jako bezpředmětná a nahradila je kritéria ryze obchodní.

Obrat k principům komerčního rádia se standardizovaným programem, které podřizuje hudební dramaturgii výhradně ekonomickým cílům, u Radia Faktor proběhl v letech 1993–1996 a podpořily jej jednak kontakty se zahraničními experty jednak první komplexnější průzkumy posluchačského zázemí. Díky nim soukromá rádia poprvé získala podrobný přehled o povaze publika

123 Rozhovor s Petrem Jungmannem, 24. 9. 2020. Archiv P. Šrajera.

124 Stanislav URBAN: *Bude smír v éteru?* Rozhlas, 10. 12. 1990; VLČEK 1999 (viz pozn. 6).

125 (VIE, AKL) 1991 (viz pozn. 17).

(„cílové skupiny“), čemuž mohla následně přizpůsobit svůj program. Radio Faktor se v této době začalo orientovat na popový formát určený specifickému publiku, které bylo primárně definováno věkem a vzděláním. Hudební dramaturgie rádia z největší části stavěla na aktuálních hitech angloamerické provenience, přičemž zhruba od poloviny devadesátých let v souladu s celorepublikovým trendem rozšiřovala prostor pro anglickojazyčnou německou produkci. Celorepublikovému trendu komerčních rádií se Faktor částečně vymykal jednak přesahem k tvorbě lokálních jihočeských umělců, jednak stále patrnou snahou vysílat rock a vyhýbat se českému popu, který Ladislav Faktor i jeho spolupracovníci – jako mnoho jiných zástupců rockové generace – úzce spojovali s érou komunismu. Analýza výsledků Hitparády Radia Faktor z let 1993–1997 ukazuje obecný ústup rocku jako stylu (včetně jeho subžánrů jako hard rock, alternativní rock apod.) ve prospěch komerční elektronické hudby (euro house), současně ale vypovídá o preferencích hlasujících posluchačů jižních Čech, kteří měli tendenci mezi nejúspěšnějšími písněmi vždy držet spíše ty rockové.

Literatura

- ADAMEC, Lukáš – PROCHÁZKA, Tomáš: *Vznik a rozvoj programových sítí soukromých rozhlasových stanic v České republice a společná mediální zastoupení pro prodej reklamy po listopadu 1989*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, katedra žurnalistiky, 2006.
- BEDNAŘÍK, PETR – JIRÁK, JAN – KÖPPOVÁ, BARBARA: *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019.
- BLÜML, JAN: *Czech Popular Music before 1989 and the Institution of the 'Discotheque'*. In: *Popular Music in Communist and Post-Communist Europe*. Blüml, Jan – Kajanová – Yvetta – Ritter, Rüdiger (eds.), Berlín: Peter Lang, 2019, s. 99–112.
- BLÜML, JAN: *K problematice tzv. diskoték v československé populární hudbě s přihlédnutím k olomoucké scéně*. In: *Musicologica Olomucensia* 24 (2016), č. 24, s. 7–17.
- BLÜML, JAN: *Progresivní rock: světová a československá scéna ve vybraných reflexích*. Praha: Togga, 2017.
- BLÜML, JAN: *Rozbor tematiky písní československého popu let 1962–1990 s přihlédnutím k problémové kategorii „normalizační pop“*. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia* 74 (2020), č. 3–4, s. 5–23.
- BLÜML, JAN: *Sportka melodií a Houpačka: první rozhlasové „hitparády“ Československého rozhlasu v kontextu pop music šedesátých let*. *Muzikologické fórum* 10 (2021), č. 1–2, s. 234–250.
- BLÜML, JAN: *The Music Mainstream in Communism Revisited: A Corpus Analysis of Czechoslovak Pop Lyrics (1962–1991)*. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe* (2022), DOI: 10.1080/25739638.2022.2089384
- DĚDEK, HONZA – VLČEK, JOSEF: *Zub času*. Praha: Galén, 2012.
- ELAVSKY, MICHAEL C.: *Czech Republic*. In: Marshall, Lee (ed.): *The International Recording Industries*, Routledge, 2015.
- FUKAČ, JIŘÍ: *Hudba a média: rukověť muzikologa*. Brno: Masarykova univerzita, 1998.

- JEŠUTOVÁ, Eva (ed.): *Od mikrofonu k posluchačům*. Praha: Český rozhlas, 2003.
- KASAN, Jaroslav: *Výzkum hudebnosti 1990*. Praha: Výzkumné oddělení Českého rozhlasu, 1991.
- KOLEKTIV AUTORŮ: *Dějiny českých médií v datech*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003.
- MORAVEC, Václav: *Vývoj koncepce rozhlasového vysílání v České republice (1990–2000)*, Svět rozhlasu 2000, č. 4, s. 12.
- NOVÁKOVÁ, Anna: *Transformace pardubického rozhlasového vysílání po roce 1989 (se zvláštním zřetelem k Rádiu Profil)*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra mediálních studií, 2010.
- PRÁGROVÁ, Šárka: *Rádio Stalin jako příklad českého pirátského rozhlasového vysílání*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2016.
- RŮŽIČKA, Vlastimil: *Politika a média v konzumní společnosti*. Grada, 2011.
- SCHRAMM, Holger – HOFER, Matthias: *Musikbasierte Radioformate*. In: Schramm, Holger (ed.): *Musik im Radio*. Wiesbaden: VS Verlag, 2008, s. 113–134.
- SKALICKÝ, Matěj: *Počátky komerčního rozhlasového vysílání v České republice: případová studie Rádía Alfa*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra žurnalistiky, 2009.
- STACK, Björn: *Konzeption und Gestaltung von AC-Formaten*. In: Schramm, Holger (ed.): *Musik im Radio*. Wiesbaden: VS Verlag, 2008, s. 167–179.
- VLČEK, Josef: *Formát vysílání rozhlasových stanic a jeho proměny v ČR*. In: Zpráva o stavu vysílání a činnosti Rady ČR pro rozhlasové a televizní vysílání za období 1. 1. 1999 – 31. 12. 1999, s. 299–316. <http://archiv.rrtv.cz/zprava1999/b5.html> [cit. 28. 3. 2022].
- VLČEK, Josef: *Formáty rozhlasových stanic*. In: Zpráva o stavu vysílání a činnosti Rady ČR pro rozhlasové a televizní vysílání za období 1. 1. 1998 – 31. 12. 1998, s. 233–239. <http://archiv.rrtv.cz/zprava1998/> [cit. 28. 3. 2022].

Periodika a internetové zdroje

- European Dance Radio 1995*. Music & Media, 23. 12. 1995.
- M & M Airplay*. Music & Media, 3. 6. 1995.
- Malý lexikon rozhlasových formátů*. In: https://www.radiotv.cz/p_radio/r_program/maly-lexikon-rozhlasovych-formatu/ [cit. 28. 3. 2022].
- Purple Album Sets Precedent*. Music & Media, 19. 1. 1991.
- Radio 21*. Týdeník Rozhlas, 29. 6. 1992.
- Rozhlas*. Deník Jihočeská pravda, 13. 12. 1991.
- Rozhlas*. Deník jihočeská pravda, 7. 3. 1992.
- (AKL): *Každý den s Rádiem Faktor*. Jihočeská pravda, 1. 7. 1991.
- (AKL): *Konec pirátů*. Jihočeská pravda, 1. 6. 1991.
- (AKL): *Osmadvacet metrů vysoký stožár*. Deník Jihočeská pravda, 7. 9. 1991.
- (ČEK): *Radio 21 vysílá*. Český deník, 26. 3. 1992.
- (MM): *Radio Faktor bez VOA*. Českobudějovické listy, 1. 12. 1992.
- (MP): *Milovnice Kostitřasu šetří na vlastní svatbu*. Českobudějovické listy, 4. 12. 1996.
- (MT): *Party oldies*. Českobudějovické listy, 30. 11. 1995.
- (VIE, AKL): *Dnes opět hlasy z podzemí*. Jihočeská pravda, 1. 3. 1991.
- (VM): *Kdo chce vyhrávat Jihočechům*. Českobudějovické listy, 29. 6. 1994.

- BAKKER, Machgiel: *Labels Divided Over East European Investments*. Music & Media, 8. 12. 1990.
- BELOHLAVEK, Peter: *Eastern Europe And The French Invasion – Czechoslovakia*. Music & Media, 24. 11. 1990.
- BELOHLAVEK, Peter: *Erasure Play Prague*. Music & Media, 18. 11. 1989.
- DAHMEN, Ramon: *Breakin' & Entering*. Music & Media, 13. 4. 1996.
- DIESTLER, Radek: *Pouští a pralesem IV: Na rádio(u) pěkně hrajou...* Rock & Pop II (2000), č. 4, s. 64–65.
- EL: *Czech's Europa 2 Converts To Local Programming*. Music & Media, 13. 7. 1991.
- HRABALÍK, Petr: *Nový pop*. In: <https://www.ceskatelevize.cz/specially/bigbit/clanky/170-novy-pop> [cit. 28. 3. 2022].
- KINDLOVÁ, Veronika: *Punk a metal místo nekonfliktních popíkářů. Fenomémem devadesátých let byly hudební kluby*. In: <https://plus.rozhlas.cz/punk-a-metal-misto-nekonfliktnich-popikaru-fenomenem-devadesatych-let-byly-8444820> [cit. 28. 3. 2022].
- KLEINOVÁ, Alena: *Éter přepaden*. Jihočeská pravda, 2. 1. 1991.
- KLEINOVÁ, Alena: *Éteru je jedno přepadení málo*. Jihočeská pravda, 18. 2. 1991.
- KLEINOVÁ, Alena: *Nejen o Rádiu Podzemí*. Jihočeská pravda, 13. 4. 1991.
- KLEINOVÁ, Alena: *Neplač malý, Runway ještě nekončí*. Deník Jihočeská pravda, 18. 3. 1992.
- LORENZ, Christian: *...And The (Euro) Beat Goes On*. Music & Media, 28. 9. 1996.
- LOUNKOVÁ, Petra: *Ostrý zvuk a dobrý odraz*. Lidová demokracie, 5. 9. 1992.
- MEŠKÁN, Petr: *Ladislav Faktor – 30. výročí rádia Faktor a moderní technologie v hudbě*. In: <https://www.jihocesky podcast.cz/ladislav-faktor-30-vyroci-faktor-a-moderni-technologie-v-hudbe/> [cit. 28. 03. 2022].
- NERADOVÁ, Stanislava: *Anténu natočit na Hlubokou*. Jihočeská pravda, 25. 2. 1991.
- PENÍŠ, Karel: *Radio Faktor*. Melodie 30 (1992), č. 12, s. 18.
- ŘEŽÁBEK, Jan: *Na vlně X*. Rozhlas, 15. 10. 1990.
- SEDLÁČEK, Tomáš: *Soumrak půjčoven v Čechách*. Bang!, 1. 12. 1993.
- SEDLÁČEK, Tomáš: *Soumrak půjčoven v Čechách, 2. část*. Bang!, 8. 12. 1993.
- ŠTĚTKA, Jan: *Nejsledovanější média*. Český deník, 25. 11. 1992.
- ŠVĚDA, Jiří: *To jsou ale grády!* Český deník, 3. 10. 1992.
- URBAN, Stanislav: *Bude smír v éteru?* Rozhlas, 10. 12. 1990.
- VLČEK, Josef: *Letem světem populární hudby*. Lidové noviny, 22. 2. 1991.
- WATSON, Miranda: *Record Piracy Jumps 61%*. Music & Media, 15. 2. 1992.

Archivní materiály

- GfK. *Regionální výzkum poslechovosti rozhlasových stanic v České republice [Termín výzkumu: 22. 2. – 14. 3. 1993]*; Archiv Radia Faktor.
- SKMO. *Mediaprojekt 1. 1. – 30. 6. 1995*. Archiv Radia Faktor.
- SKMO. *Mediaprojekt 1. 4. 1995 – 30. 9. 1995*. Archiv Radia Faktor.
- SKMO. *Mediaprojekt 1. 4. 1997 – 30. 9. 1997*. Archiv Radia Faktor.
- SKMO. *Mediaprojekt 1. 7. 1997 – 31. 12. 1997*. Archiv Radia Faktor.
- SKMO. *Mediaprojekt 1. 1. 1998 – 30. 6. 1998*. Archiv Rada Faktor.
- SKMO. *Mediaprojekt 1. 4. 1998 – 30. 9. 1998*. Archiv Radia Faktor.
- SKMO. *Mediaprojekt 1. 7. 1998 – 31. 12. 1998*. Archiv Radia Faktor.
- SKMO. *Mediaprojekt 1. 7. 1999 – 31. 12. 1999*. Archiv Radia Faktor.
- Rada České republiky pro rozhlasové a televizní vysílání. *Rozhodnutí o udělení licence*. In: <https://www.rtrv.cz/files/lic/1875394.pdf> [cit. 28. 3. 2022].

Rozhovory (vedené Petrem Šrajerem)

Korespondence s Josefem Vlčkem, 1. 3. 2022. Archiv P. Šrajera.
Korespondence s Karlem Denišem, 7. 10. 2020. Archiv P. Šrajera.
Rozhovor s Bohuslavem Čtveráčkem, 13. 1. 2021. Archiv P. Šrajera.
Rozhovor s Danielem Kopálem, 9. 9. 2020. Archiv P. Šrajera.
Rozhovor s Davidem Hocke, 16. 9. 2020. Archiv P. Šrajera.
Rozhovor s Jiřím Tichým, 14. 1. 2021. Archiv P. Šrajera.
Rozhovor s Ladislavem Faktorem, 28. 8. 2020. Archiv P. Šrajera.
Rozhovor s Liborem Soukupem, 10. 3. 2022. Archiv P. Šrajera.
Rozhovor s Petrem Jungmannem, 24. 9. 2020. Archiv P. Šrajera.
Rozhovor s Vladimírem Kostínkem, 17. 9. 2020. Archiv P. Šrajera.

Adresa:

Petr Šrajer
Katedra muzikologie, FF UP Olomouc
Univerzitní 3, 779 00 Olomouc
Email: petr.srajer01@gmail.com